

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Херсонський навчально-науковий інститут

Кафедра економіки

«Допущений до захисту»
В.о. завідувача кафедри
 Руснак А.В.
«18» червня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

**на тему: Інвестиційно-інноваційне забезпечення ефективного
функціонування аграрних підприємств**

Виконала:

студентка групи 4417зш

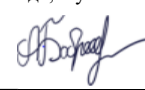
 Ричко К.Ю.

(підпис)

Керівник роботи:

доцент бвз, PhD

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

 Бобровський О.І.

(підпис)

Херсон–2026 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Херсонський навчально-науковий інститут

Кафедра Економіки

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка підприємства»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Ревенко Н.Г.

(підпис)

«22» квітня 2026 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студентці

Ричко Карині Юріївні

(Прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: Інвестиційно-інноваційне забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств

Керівник роботи Бобровський О.І., доцент бвз, PhD

(прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора НУК від 22.04.2026 р. 293-уч

2. **Термін подання роботи:** 8 червня 2026 р.

3. **Вихідні дані до роботи** Первинна, фінансова і статистична звітність підприємства; інформація Державної служби статистики України, Закони України, постанови Кабінету міністрів України

4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)** 1. Теоретичні основи інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств.

2. Аналіз умов інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора України.

3. Напрями інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності підприємств аграрного сектора.

5. **Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)**

1. Соціально-економічна сутність інноваційного аспекту сучасного суспільного розвитку.

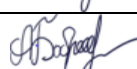
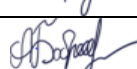
2. Механізм регулювання інновацій в умовах ринку.

3. Схема національної інноваційної системи

4. Динаміка капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство України у 2016–2024 рр.

5. Структура джерел фінансування капітальних інвестицій аграрного сектору України у 2024 р., %.
6. Динаміка прямих іноз. інвестицій у сільське господарство України у 2016–2024 рр.
7. Основні фінансові показники діяльності аграрних підприємств України у 2016–2024 рр.
8. Динаміка кредитування аграрного сектору економіки України у 2016–2024 рр.
9. Обсяги держ. підтримки аграрного сектору України у 2016–2024 рр.
10. Динаміка основних фінансово-економічних показників ПОСП «Свобода» у 2023–2026 рр.
11. Ефективність використання активів ПОСП «Свобода».
12. SWOT-аналіз можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода».
13. Основні показники державної підтримки аграрного сектору України у 2020–2025 рр.
14. Кредитна підтримка аграрних підприємств за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» у 2022–2025 рр.
15. Основні напрями державного стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств у 2022–2025 рр.
16. Етапи системи інвестування інновацій в ПОСП «Свобода».
17. Модель функціонування системи інвестування інновацій аграрного підприємства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Бобровський О.І., доцент бвз, PhD		
2	Бобровський О.І., доцент бвз, PhD		
3	Бобровський О.І., доцент бвз, PhD		

7. Дата видачі завдання

«25» березня 2026 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обґрунтування актуальності і мети роботи	до 03.04.2026 р.	виконано
2.	Опрацювання нормативно-законодавчої бази, аналіз літературних джерел	до 17.04.2026 р.	виконано
3.	Збір, обробка і узагальнення статистичних даних і даних річних фінансових звітів	до 10.05.2026 р.	виконано
4.	Оцінка ефективності діяльності підприємства та розробка пропозицій з удосконалення	до 24.05.2026 р.	виконано
5.	Обґрунтувати висновки	до 01.06.2026 р.	виконано
6.	Оформлення роботи та подання на кафедру	до 08.06.2026 р.	виконано

Здобувач

(підпис)

Ричко К.Ю.

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Бобровський О.І.

(ПІБ)

АНОТАЦІЯ

Ричко К.Ю. Інвестиційно-інноваційне забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств. – Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, 2026. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних аспектів інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств в умовах сучасних економічних трансформацій. У першому розділі досліджено теоретичні основи інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств. Розкрито соціально-економічну сутність інноваційного аспекту суспільного розвитку, визначено роль інвестицій як ключового фактора переходу підприємств агропромислового комплексу до інноваційної моделі господарювання. Проаналізовано особливості формування механізму регулювання інноваційної діяльності в сучасних умовах та визначено основні чинники, що впливають на ефективність інвестиційно-інноваційних процесів в аграрному секторі економіки. У другому розділі проведено аналіз умов інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора України. Здійснено оцінку основних економічних факторів інвестиційної складової інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України, досліджено динаміку капітальних інвестицій, іноземного інвестування, кредитного забезпечення та державної підтримки аграрного виробництва. На прикладі ПОСП «Свобода» Миколаївського району Миколаївської області проведено комплексний аналіз фінансово-економічного стану підприємства, оцінено його інвестиційний потенціал, рівень фінансової стійкості, ефективність використання ресурсів та можливості впровадження інноваційних технологій. У третьому розділі обґрунтовано напрями вдосконалення інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності підприємств аграрного сектора. Визначено перспективи розвитку механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств, запропоновано заходи щодо удосконалення системи інвестування інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Розроблено пріоритетні напрями інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств України, серед яких особливу увагу приділено впровадженню технологій точного землеробства, цифровізації виробничих процесів, розвитку фінансово-кредитних механізмів підтримки інновацій та підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інвестиційно-інноваційне забезпечення, аграрні підприємства, аграрний сектор, ефективність діяльності, інвестиційний потенціал, інноваційний розвиток, державне регулювання.

ANNOTATION

Rychko K.Yu. Investment and innovation support for the effective functioning of agricultural enterprises. – Kherson Educational-Scientific Institute of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2026. – Manuscript.

The qualification work is devoted to the study of theoretical, methodological and practical aspects of investment and innovation support for the effective functioning of agricultural enterprises in the conditions of modern economic transformations. The first section examines the theoretical foundations of investment and innovation support for the activities of agricultural enterprises. The socio-economic essence of the innovative aspect of social development is revealed, the role of investment as a key factor in the transition of enterprises of the agro-industrial complex to an innovative business model is determined. The features of the formation of the mechanism for regulating innovative activity in modern conditions are analyzed and the main factors influencing the effectiveness of investment and innovation processes in the agricultural sector of the economy are determined. The second section analyzes the conditions for investment and innovation development of enterprises of the agricultural sector of Ukraine. The main economic factors of the investment component of the innovative development of the agricultural sector of the economy of Ukraine are assessed, the dynamics of capital investments, foreign investments, credit support and state support for agricultural production are studied. Using the example of the POSP "Svoboda" of the Mykolaiv district of the Mykolaiv region, a comprehensive analysis of the financial and economic condition of the enterprise was carried out, its investment potential, level of financial stability, efficiency of resource use and possibilities of implementing innovative technologies were assessed. The third section substantiates the directions of improving the investment and innovation support of the activities of enterprises in the agricultural sector. The prospects for the development of the mechanism of state regulation of the investment and innovation activities of agricultural enterprises are determined, and measures are proposed to improve the system of investment in the innovative development of business entities. Priority directions of investment and innovation support for the effective functioning of agricultural enterprises in Ukraine have been developed, among which special attention is paid to the introduction of precision farming technologies, digitalization of production processes, development of financial and credit mechanisms to support innovations and increasing the investment attractiveness of the agricultural sector.

Keywords: investments, innovations, investment and innovation support, agricultural enterprises, agricultural sector, efficiency of activity, investment potential, innovative development, state regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
1.1. Соціально-економічна сутність інноваційного аспекту суспільного розвитку.....	9
1.2. Інвестиції як фактор переходу до інноваційного розвитку підприємств АПК	18
1.3. Особливості формування механізму регулювання інновацій в сучасних умовах	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УМОВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ	30
2.1. Оцінка основних економічних факторів інвестиційної складової інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України	30
2.2. Аналіз можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода» Миколаївського району Миколаївської області	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА	46
3.1. Перспективи розвитку механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств	46
3.2. Удосконалення системи інвестування інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора.....	54
3.3. Пріоритетні напрямки інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств України.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Стан і динаміка основних економічних процесів в Україні впродовж останніх років свідчить про необхідність пошуку альтернативних шляхів для ефективного залучення інвестицій, тому що в умовах обмеженості фінансових ресурсів інвестиції відіграють важливу роль у стимулюванні розвитку держави в цілому й аграрних підприємств зокрема.

Актуальність цієї проблеми закономірно привертає увагу вітчизняних і закордонних економістів. Основна маса досліджень присвячена практичному аналізу сучасного стану інвестиційного процесу в Україні, закордонній практиці державного регулювання інвестиційної діяльності, оцінці роботи іноземних інвесторів на вітчизняному ринку і механізмам активізації залучення закордонних капіталів у вітчизняну економіку. В Україні дослідженням інвестиційної сфери займаються такі учені, як Р.В. Андрійчук, І.П. Борецько, Л.І. Бровко, В.М. Гончаров, О.І. Гуторов, М.С. Герасимчук, В.І. Богачов, О.М. Коваль, В.В. Лаврук, Г.В. Мацибора, А.М. Михайлов, А.А. Пересада, М.А. Хвесик та ін.

Функціонування аграрних підприємств на інноваційній основі є передумовою підвищення конкурентоспроможності виготовленої продукції, сприяє збільшенню інвестиційних надходжень, вирішенню проблем зайнятості населення, формуванню виробничої, ринкової інвестиційної інфраструктури, тим більше, що в умовах світової фінансової кризи його об'єктивною основою є матеріальне відновлення виробництва.

Проблеми ефективного розвитку аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційній основі широко висвітлені у працях таких вітчизняних учених, як В.М. Геєць, М.С. Герасимчук, О.І. Гуторов, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, О.В. Крисальний, М.М. Кулаєць, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, А.А. Пересада, П. Т. Саблук, М.А. Садиков, С.О. Тивончук, В.М. Трегобчук, М.А. Хвесик, В.М. Яценко та ін. З відомих зарубіжних науковців розробками з даної проблематики займалися економісти Д. Белл, Л.Дж. Гітман, М.Д. Джонк, Дж.М. Кейнс, Б. Санто, Б. Твісс, Й. Шумпетер та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є визначення теоретико-методичних та прикладних основ інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств та їх практичне застосування.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі завдання:

- дослідити соціально-економічну сутність інноваційного аспекту суспільного розвитку та розкрити роль інновацій у забезпеченні економічного зростання;
- обґрунтувати значення інвестицій як ключового чинника переходу підприємств агропромислового комплексу до інноваційної моделі розвитку;
- проаналізувати особливості формування механізму регулювання інноваційної діяльності в сучасних умовах господарювання;
- здійснити оцінку основних економічних факторів інвестиційної складової інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України;
- дослідити сучасний стан та тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора України;
- провести аналіз можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода» Миколаївського району Миколаївської області та оцінити ефективність використання його ресурсного потенціалу;
- визначити основні проблеми та стримуючі фактори інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств в сучасних умовах;
- обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств;
- розробити пропозиції щодо удосконалення системи інвестування інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора;
- визначити пріоритетні напрями інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств України та обґрунтувати шляхи підвищення їх конкурентоспроможності в умовах сучасних економічних викликів.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку аграрних підприємств на прикладі Приватно-орендного

сільськогосподарського підприємства «Свобода» Миколаївського району Миколаївської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів інвестиційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств на інноваційній основі.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системно-комплексний підхід до вивчення економічних явищ, базові положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних та закордонних учених; законодавчі та нормативно-правові акти України.

Для виконання завдань кваліфікаційної роботи був використаний комплекс економічних методів та прийомів пізнання: абстрактно-логічний, монографічний, теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу, системного й економічного аналізу, економіко-статистичний, графічної інтерпретації.

Інформаційно-нормативною базою дослідження й обґрунтування висновків та пропозицій є чинні законодавчі та нормативно-правові акти; офіційні статистичні дані Державної служби статистики України; економічна і статистична інформація Міністерства економіки України; наукові праці вітчизняних та зарубіжних, а також результати власних досліджень і спостережень.

Обсяг та структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 53 найменувань, 4 додатків. Кваліфікаційна робота викладена на 83 сторінках, містить 18 таблиць, 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Соціально-економічна сутність інноваційного аспекту суспільного розвитку

На даний момент суспільний розвиток формується кількома взаємопов'язаними впливами: зростанням населення та відповідними потребами населення; поглибленням глобалізації; посиленням глобальних економічних викликів; інтеграцією ринкових механізмів з державним регулюванням економіки; зростанням мілітаризації окремих держав; та швидким розвитком науки і техніки.

Взаємозв'язок між усіма цими аспектами дуже складний і заплутаний. Усі вони взаємопов'язані один з одним через суспільство, економіку, природне середовище, політику, науку та освіту. Саме в цій системі виникає рух, який виступає рушійною силою безперервного прогресу людської раси. Ключовим компонентом цих взаємовідносин є зв'язок між суспільством і природним середовищем. Ступінь і спосіб, у який суспільство використовує природні ресурси, обмежує його потенціал для економічного зростання та розвитку, а також допомагає визначити виробничу спроможність суспільства. Через це нескінченне прагнення людини задовольнити свої зростаючі потреби спонукало людей знаходити нові способи управління, розробляти нові технології та виробляти більш ефективно. Тому взаємозв'язок людини з природою є значним фактором еволюції продуктивних сил та економічного розвитку суспільства.

Згідно з науковим дослідженням, виконаним М. Зубцем та С. Тивончуком, заснованим на працях М. Абрамовица, Р. Солоу та Д. Кендріка, наголошується, що конкурентні переваги країн у сучасному світі визначаються їхньою здатністю генерувати, зберігати та використовувати науково-технічні знання, а також здатністю швидко впроваджувати інноваційні технології у свої виробничі процеси. Конкурентна перевага існує між державами сучасного світу, і вона визначається

тим, що держави можуть генерувати, накопичувати та ефективно використовувати наукові знання та технологічні досягнення, а також швидше впроваджувати нові технології у свої виробничі процеси.

Сучасна економіка розвиває риси економіки, заснованої на знаннях, де інтелектуальний капітал, інформаційні ресурси та інновації є ключовими компонентами у створенні економічної цінності. У країнах ОЕСР найбільша частина їхнього ВВП надходить з високотехнологічних та заснованих на знаннях галузей промисловості, що демонструє постійно зростаючу важливість інновацій як критичного фактора економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країн. [45, с. 4].

Науково-дослідна та розробницька діяльність науковців зараз є важливим джерелом інновацій. Крім того, рівень наукового та освітнього розвитку країни та ефективне використання її інтелектуального потенціалу є визначальними факторами економічного зростання, зайнятості та загального соціального прогресу цієї країни.

Під час дослідження проблем, пов'язаних зі сталим економічним розвитком, доречно прийняти позицію С.В. Мочерного, В.К. Симоненка, В.В. Секретарюка та О.А. Устенко щодо вирішальної ролі інноваційних факторів у забезпеченні інтенсивного економічного зростання. Вчені зазначають, що сучасні технології, нове обладнання та досягнення науково-технічної еволюції є елементами, що складають такий розвиток, який неможливо втілити в життя без достатньої інвестиційної підтримки [33, с. 70].

Таким чином, обраний підхід до інновацій чітко визначає «інновації» як основний фактор сучасного економічного зростання. Тому також логічно стверджувати, що з урахуванням загальновизнаних досягнень як науки, так і технологій, найуспішніші підприємства розвиваються, головним чином, на основі «інноваційної» економічної моделі розвитку. Унікальність цієї моделі полягає в тому, що, окрім постійних інновацій продукції, компанії постійно вдосконалюють свої виробничі процеси, модернізують методи управління та впроваджують нові методи виробництва та продажів. Саме ця інноваційна та постійно вдосконалювана методологія також допомагає фірмам справлятися з сучасними ринковими умовами,

а також (безпосередньо) сприяє постійному конкурентному успіху багатьох фірм [19, с. 14].

Міжнародні методологічні документи, такі як рекомендації Посібника Фраскати та Посібника Осло, а також Керівні принципи щодо збору та аналізу даних про технологічні інновації, визначають інновацію як інноваційну діяльність, яка призвела до її реалізації (тобто вона є результатом інноваційної діяльності). Поява на ринку нового або вдосконаленого продукту, технологічного процесу, який був модернізований для використання у виробництві, або нещодавно розроблені методи надання або виконання послуг та/або нові способи організації соціально-економічної діяльності [50, с. 30–31].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як технології, товари чи послуги, що були створені або вдосконалені та є конкурентоспроможними за своєю суттю, а також є організаційно-управлінськими, виробничими, комерційними та іншими рішеннями, які можна впровадити та призведуть до підвищення ефективності виробничих та соціальних процесів [39].

Економісти створили кілька моделей інновацій, способів визначення їхньої природи та того, як зрештою описати, що являють собою інновації в цілому. У книзі «Економічна енциклопедія» (ред. С. В. Мочерного) інновація визначається як «винахід або творіння, що призводить до нового бізнес-процесу або моделі виробництва, розповсюдження або продажу продукту, що надає підприємству додаткову конкурентну перевагу в межах його ринкової позиції».

Вчені запропонували⁴⁷ новий підхід до розуміння економічної сутності інновацій. Він вказує на те, що інновацію не слід розглядати як еквівалент усіх інновацій. Інновацію слід розглядати як якісну зміну виробничої функції, що забезпечує перехід на новий технологічний етап у розвитку виробництва. Отже, інновація має не лише технічний, а й економічний зміст. Вона відіграє роль каталізатора структурних змін та фактора ефективності економічної діяльності [47].

Досвід розробки узагальнених наукових принципів для визначення інноваційних процесів означає, що інновація є формою економічної діяльності, а також характером економічних відносин між підприємствами щодо: визначення

інновації; розробки та впровадження інновації; використання інновації для надання продуктів та послуг, управління продуктами та послугами, а також продажу продуктів та послуг. Таким чином, результатом інновацій у цьому контексті є створення методів виробництва та покращення якості готової продукції, що, як наслідок, створює сприятливі умови для подальшого покращення соціально-економічних умов. Наразі інновація є ключовим рушієм динамічних взаємозв'язків між наукою, технологіями та виробництвом, а також переходу до нової економічної моделі зростання завдяки інноваціям.

Потрібно розглядати інновації з двох боків: розглядати їх як широкі та вузькі. У широкому сенсі інновації виникають завдяки зв'язкам між підприємствами, які створюються за допомогою таких речей, як наука, для стимулювання виробництва та заробітку для всіх людей, залучених до цього процесу.

Інновації у найвужчому сенсі – це створення бізнесом нових видів речей або процесів за допомогою наукових даних для створення нових комбінацій продуктів та/або процесів з іншими підприємствами. З точки зору економічної категорії, інновації охоплюють широкий спектр соціальних відносин. Інноваційна діяльність включає відносини, що охоплюють соціально-економічні, організаційно-економічні та техніко-економічні аспекти, які разом складають зміст інноваційної діяльності та спрямовують шляхи її реалізації.

Соціально-економічні зв'язки відображають основні принципи певного методу виробництва. Першими є відносини власності, які формують соціальну структуру громади, економічну систему та цілі виробництва. Вони представляють собою основну мету інноваційних процесів, оскільки визначають спрямованість інтересів новаторів, розподіл ресурсів та результат економічної діяльності [31, с. 85].

Економічні та організаційні відносини виникають під час створення та функціонування виробничої системи. Вони відображають відносини між організаціями економічних суб'єктів через працю, спеціалізацію, кооперацію, концентрацію та комбінацію факторів виробництва. Типи відносин показуватимуть конкретні рівні розвитку факторів виробництва на основі соціальних комбінацій, незалежно від типу власності чи моделі володіння.

В рамках інноваційного процесу організаційно-економічні відносини слугують основою для реального впровадження інновацій та виробництва. У той час як соціально-економічні відносини є основою для виникнення інновацій, організаційно-економічні відносини відображають зовнішній характер впровадження інновацій через специфічні форми організації виробництва, управління та взаємодії з учасниками виробничого процесу. Техніко-економічні відносини займають важливе місце в економічних відносинах інновацій. Вони розвиваються в результаті розвитку продуктивних сил; отже, вони проявляються в суспільному розподілі праці, кооперації, концентрації, об'єднанні виробництва та інших формах організаційної структури економічної діяльності. Коли ці відносини взаємодіють з продуктивними силами, вони розвивають те, що можна охарактеризувати як технологічний спосіб виробництва. У цій ситуації техніко-економічні відносини розробляють правила організації, управління та регулювання процесів відтворення. Крім того, вони розвивають характер взаємовідносин працівників з відповідними засобами виробництва.

Технічні, критичні та економічні відносини інновації мають прямий зв'язок з її практичним змістом, оскільки вони визначають технологію виробництва (методи/матеріали для виробництва), використання ресурсів (пошук нових застосувань/способів економії ресурсів) та способи підвищення ефективності управління. Ці відносини впливають на застосування відносин власності, зближення економічних інтересів різних сторін (держава, фірми, працівники) та вибір способів оновлення або реконструкції виробництва.

Інновації як економічна категорія мають багаторівневу та складну структуру. Глибоке коріння інновацій пов'язане із соціальними та економічними відносинами між людьми, але організаційні та економічні відносини – це те, як вони практично застосовують ідеї. Останній набір відносин – технічні та економічні – визначає спосіб створення та зміни в інноваціях. Здатність створювати речі по-різному постійно змінюючись (мобільність) та здатність створювати різні речі (мінливість) – це те, що дозволяє організаціям продовжувати створювати нові речі, одночасно вдосконалюючи свої існуючі процеси (інноваційні процеси) в сучасній економіці [32, с. 81–82].

Економічні закони відображають внутрішні зв'язки між виробничими відносинами, які є стабільними та об'єктивно визначеними. Тому, коли інновації розглядаються як економічна категорія, вони забезпечують економічну основу для аналізу значення інновацій та закономірностей їх виникнення через економічні закони. Економічні закони діють об'єктивно; на практиці їх використання поєднує об'єктивну реальність із цілеспрямованими діями суб'єктів господарювання [32, с. 35]. Як бачите, добре розуміння того, як функціонують економічні закони, дозволить вам краще організувати свою інноваційну діяльність та досягти максимального успіху в будь-якому заданому наборі виробничих та/або економічних умов.

Інновації – це не лише фундаментальна система економічних відносин, а й інституційне середовище як правові та організаційні рамки, що регулюють економічну діяльність. У цьому контексті інноваційний процес служить для поєднання різних компонентів економічної системи та забезпечує засіб регулювання соціально-економічного розвитку.

Інновації мають кілька відмінних характеристик. По-перше, інновації ґрунтуються на науковій та технічній новизні або забезпечують нові продукти, технології, методи виробництва чи організаційні рішення. Ще одним важливим аспектом інновацій є те, що їх можна використовувати в тій чи іншій формі, а також продавати на комерційній основі після створення. Будь-яка інновація повинна бути корисною для споживачів та допомагати покращувати бізнес-операції.

У науковій літературі визначено кілька ключових функцій інновацій. Перш за все, ці функції створюють середовище, що сприяє перетворенню наукових знань з фактора виробництва на фактичний виробничий ресурс. Вони підтримують здатність інтелектуального капіталу відігравати більш значну роль в економічній діяльності. Вони зміцнюють зв'язки між наукою та виробництвом. Крім того, вони забезпечують механізми, за допомогою яких результати наукових досліджень можуть бути застосовані в процесі їх комерціалізації [18, с. 30, 32].

Правильне вимірювання інноваційної діяльності вимагає вміння розрізняти «псевдоінновації» та «реальні інновації», оскільки «псевдоінновації» не призводять до суттєвих змін у продуктах, процесах чи виробничих механізмах. Саме тому так багато уваги приділяється класифікації інновацій, щоб забезпечити організовану

структуру для групування інновацій за кількома критеріями та визначити, який тип впливу інновація матиме на розвиток бізнесу чи промислового процесу. У рамках сучасної економіки існує багато методологій класифікації інновацій. Хоча сьогодні в сучасній економічній науці існує багато методологій класифікації інновацій, одним із найповніших та найширше визнаних методів є система класифікації, описана Н. Чухраєм та Р. Паторою, яка надає комплексну класифікацію різних типів інновацій, а також різних типів впровадження інновацій на практиці в організаціях (додаток А) [47].

Поняття «інновація» тісно пов'язане з такими категоріями, як «новація» та «нововведення». У науковій літературі ці терміни нерідко ототожнюють, однак між ними існують певні відмінності. Новація за своїм змістом є близькою до поняття винаходу або нового технічного рішення. Вона відображає факт появи чогось нового, але сама по собі ще не гарантує практичного використання та економічного ефекту. На відміну від цього, інновація є значно ширшим поняттям, яке охоплює не лише створення нововведень, а й їх впровадження, поширення та використання у виробничій, управлінській чи соціальній діяльності. Саме тому інновацію доцільно розглядати як складну економічну категорію, що відображає широкий спектр економічних і суспільних відносин.

Інноваційний тип науково-технічного розвитку реалізується через процес інноваційного розвитку, який являє собою безперервну сукупність взаємопов'язаних інноваційних перетворень. Такий розвиток має комплексний характер і охоплює не лише виробничу сферу, а й управління, маркетингову діяльність, фінансове забезпечення, підготовку персоналу, організацію збуту та інші складові функціонування підприємства. Основою інноваційного розвитку виступають дві взаємодоповнюючі складові: інноваційна діяльність та інноваційний потенціал [18, с. 99].

На думку С.М. Ілляшенка та Ю.С. Шипуліної, інноваційний процес являє собою послідовність дій, пов'язаних зі створенням, впровадженням і поширенням інновацій. Він має циклічний характер і охоплює весь шлях від виникнення інноваційної ідеї до її практичного використання та отримання економічного результату через комерціалізацію [19, с. 17].

У сфері агропромислового виробництва інноваційні процеси можуть

реалізовуватися в різних формах і напрямках, що зумовлено специфікою галузі, особливостями виробничого циклу та рівнем технологічного розвитку підприємств. Основні види таких процесів наведено в додатку Б.

Не менш важливим елементом інноваційного розвитку є інноваційний потенціал. Його зазвичай розглядають як сукупність передумов, ресурсів, факторів та умов, необхідних для створення і впровадження нововведень [7, с. 100]. Зокрема, визначають інноваційний потенціал як комплекс можливостей суб'єкта господарювання щодо генерування, освоєння та реалізації інноваційних рішень.

Отже, проведений аналіз теоретичних підходів дає підстави стверджувати, що інноваційний аспект сучасного суспільного розвитку ґрунтується на тісному взаємозв'язку науки, освіти, інвестицій, виробництва та інноваційної діяльності. Саме їх взаємодія формує умови для технологічного оновлення економіки, підвищення ефективності виробництва та забезпечення довгострокового соціально-економічного розвитку. З огляду на це соціально-економічну сутність інноваційного розвитку доцільно узагальнити у вигляді відповідної схеми (рис. 1.1), яка відображає взаємозалежність його основних складових.

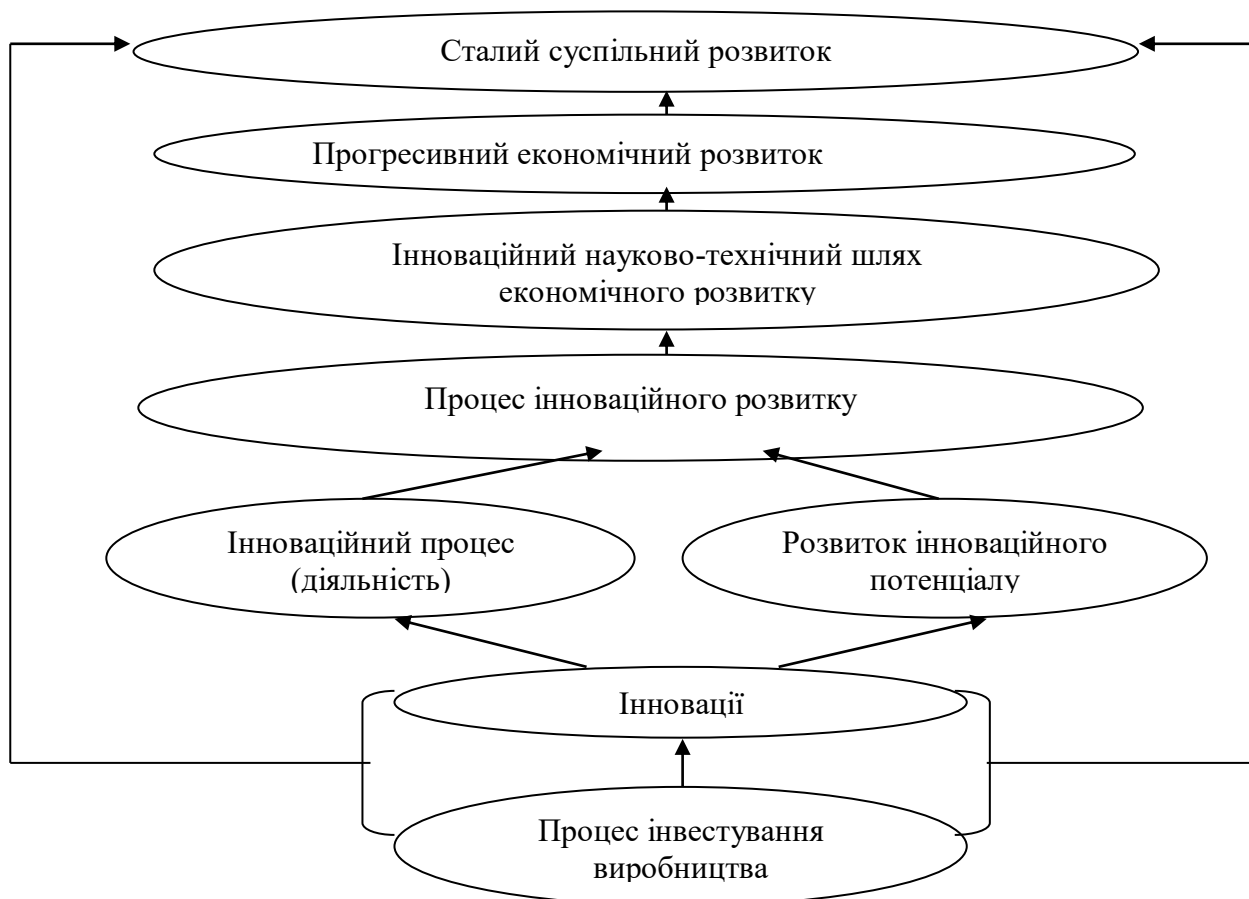

Рис. 1.1. Соціально-економічна сутність інноваційного аспекту
сучасного суспільного розвитку

Наведена схема відображає тісний взаємозв'язок і взаємозалежність усіх складових соціально-економічної сутності сучасного суспільного розвитку. І соціально-економічним імпульсом, рушійною силою сталого економічного розвитку виступають інновації, основою яких є процес інвестування виробництва.

1.2. Інвестиції як фактор переходу до інноваційного розвитку підприємств АПК

Актуальним напрямом сучасних економічних досліджень є пошук шляхів активізації інноваційних перетворень в економіці, її технологічного оновлення та розширення джерел фінансування інноваційної діяльності. Особливого значення ці питання набувають в умовах посилення конкурентної боротьби на внутрішньому та світовому ринках, коли інновації та інвестиції стають ключовими чинниками забезпечення економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів.

У сучасних умовах результативність діяльності аграрних підприємств значною мірою визначається рівнем їх інвестиційно-інноваційного забезпечення. Під останнім доцільно розуміти сукупність організаційно-економічних заходів, спрямованих на впровадження інноваційних розробок у сільськогосподарське виробництво за допомогою інструментів інноваційної інфраструктури та за рахунок залучення необхідних інвестиційних ресурсів. Головною метою такого процесу є досягнення високих виробничих результатів за умови раціонального використання ресурсів і мінімізації витрат.

Реалізація концепції сталого розвитку агропромислового комплексу України передбачає створення та ефективне функціонування ринку науково-технічної продукції інноваційного спрямування для потреб аграрного сектору. Однією з визначальних передумов формування такого ринку є достатній рівень інвестиційного забезпечення. Водночас, як зазначає В.М. Яценко, незважаючи на певне пожвавлення інвестиційної активності в Україні, позитивні зміни у цій сфері ще не набули стійкого характеру. Крім того, в умовах трансформації економічної системи продовжують діяти чинники, які обмежують розвиток як інвестиційної, так і інноваційної діяльності суб'єктів господарювання [49].

На нашу думку, до них належать:

- 1) низький рівень попиту на науково-технічні розробки з боку реального сектора економіки;
- 2) неспроможність господарюючих суб'єктів до сприйняття інноваційних технологій через значний фізичний і моральний знос їх матеріально-технічної бази;
- 3) недосконалість податкової системи;

4) значний ризик інноваційних заходів.

Однією з основних перешкод на шляху активного впровадження інновацій залишається обмеженість фінансових ресурсів, що значною мірою зумовлена несприятливою ситуацією в інвестиційній сфері. Незважаючи на окремі позитивні зрушення останніх років, інвестиційна активність у вітчизняному сільському господарстві, яке є базовою складовою агропромислового комплексу, все ще не забезпечує потреб галузі у відтворенні та модернізації виробництва. Це свідчить про недостатню результативність державної інвестиційної політики щодо аграрного сектору, яка тривалий час не була орієнтована на подолання накопичених структурних проблем та не враховувала реальний стан виробничого потенціалу сільського господарства [45, с. 11–12].

З огляду на це забезпечення належного рівня інвестування агропромислового комплексу як на національному, так і на регіональному рівнях має базуватися не лише на використанні власних фінансових ресурсів підприємств та залученні приватного, у тому числі іноземного, капіталу. Важливу роль у цьому процесі повинна відігравати держава, застосовуючи дієві механізми фінансової підтримки, стимулювання інвестиційної активності та створення сприятливого інвестиційного середовища, що підтверджується успішною практикою багатьох економічно розвинених країн світу [45].

Одним із ключових напрямів державної інвестиційної політики є формування сприятливого інвестиційного клімату, оцінювання якого здійснюється різними державними установами та аналітичними організаціями. Водночас ефективність таких досліджень обмежується недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення, оскільки в Україні досі не сформовано єдиного концептуального підходу до комплексного вивчення інвестиційного середовища. Зокрема, залишаються недостатньо обґрунтованими чинники, що визначають залучення іноземного капіталу, відсутня уніфікована методика оцінювання інвестиційної привабливості підприємств та їх об'єднань, не сформовано цілісної системи моніторингу інвестиційного клімату, а також існують проблеми щодо повноти та достовірності статистичної інформації у сфері інвестиційної діяльності.

Вітчизняні науковці, досліджуючи питання інвестиційного розвитку, особливу увагу приділяють стану інвестиційного процесу. Саме рівень його розвитку значною

мірою визначає характер інвестиційного середовища та впливає на можливості залучення капіталу в економіку [6; 31].

Інвестиційний клімат доцільно трактувати як сукупність умов, механізмів та заходів, що реалізуються на державному та регіональному рівнях з метою стимулювання інвестиційної активності. Його формування залежить від широкого кола чинників, серед яких важливе місце посідають політична стабільність, соціально-економічна ситуація, рівень технологічного розвитку, ресурсний потенціал території, ефективність інституційного середовища та інші умови, які визначають привабливість певного регіону або країни для потенційних інвесторів.

Відповідно до діючих чинників інвестиційний клімат складає низка його структурних елементів, які разом формують синергетический ефект. Останнє у формальному вигляді можна записати так:

$$IK = \sum_{i=1}^n IE_i ,$$

де IK – інвестиційний клімат;

IE_i – i -й інвестиційний елемент.

Покращення інвестиційного клімату окремих регіонів набуває особливої ваги в умовах економічної нестабільності та кризових явищ. У таких умовах потенційні інвестори мають можливість обирати між вкладенням коштів у розвиток реального сектору економіки та інвестуванням у високоліквідні фінансові інструменти. Саме тому створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності є важливою передумовою залучення капіталу в економіку території.

Сприятливий інвестиційний клімат також забезпечує мультиплікативний ефект. Інвестиції, спрямовані в одну галузь економіки, сприяють підвищенню її прибутковості та ділової активності, що, своєю чергою, стимулює розвиток суміжних сфер господарювання. У результаті зростає загальний обсяг інвестиційних вкладень у регіональну економіку та активізуються процеси економічного розвитку.

Важливою характеристикою інвестиційного клімату є його конкурентоспроможність [19, с. 7]. За однакових умов інвестор віддаватиме перевагу тим територіям, які мають кращі економічні, організаційні та інституційні передумови для ведення бізнесу, оскільки це забезпечує швидше повернення вкладених коштів та знижує рівень ризику інвестування.

Інвестиційний клімат може оцінюватися як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Такий підхід є доцільним, оскільки окремі регіони мають можливість формувати додаткові стимули для потенційних інвесторів, зокрема шляхом надання певних пільг, преференцій або створення спеціальних умов для реалізації інвестиційних проєктів. У деяких випадках саме такі переваги можуть компенсувати наявні інвестиційні ризики та сприяти залученню капіталу в розвиток конкретної території.

Крім того, інвестиційна активність може зростати навіть у регіонах із недостатньо сприятливим інвестиційним середовищем за наявності значного економічного потенціалу або перспективних можливостей розвитку. Прикладом цього може бути відкриття родовищ корисних копалин, освоєння нових природних ресурсів чи реалізація масштабних інфраструктурних проєктів, які забезпечують високий рівень очікуваної прибутковості інвестицій.

Рівень інвестиційної привабливості також значною мірою залежить від особливостей економічної системи країни та характеру сформованих у суспільстві економічних відносин. Насамперед це стосується відносин власності, які визначають умови здійснення інвестиційної діяльності, гарантії захисту капіталу та загальні правила функціонування інвестиційного процесу.

Важливий вплив на формування інвестиційного клімату справляють і чинники, які в міжнародній практиці об'єднують поняттям економічних свобод. До них належать особливості податкової та зовнішньоторговельної політики, ступінь державного втручання в економіку, ефективність монетарного регулювання, умови залучення іноземних інвестицій, стан банківської системи, рівень оплати праці, гарантії захисту права власності, особливості регулювання ринкового середовища, а також масштаби тіньового сектору економіки [19, с. 9]. Сукупність зазначених факторів формує загальне уявлення інвесторів про привабливість певної території для вкладення капіталу та визначає рівень її конкурентних переваг у боротьбі за інвестиційні ресурси.

Відповідно до міжнародних підходів до оцінювання рівня економічних свобод, країни світу умовно поділяються на чотири категорії: вільні, переважно вільні, переважно невільні та невільні. Місце держави в цій класифікації значною мірою визначає її інвестиційну привабливість та впливає на рішення потенційних

інвесторів щодо вкладення капіталу.

Україна тривалий час належала до групи країн із недостатнім рівнем економічних свобод, що негативно позначалося на її міжнародному інвестиційному іміджі та стримувало приплив внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів. У зв'язку з цим одним із важливих завдань економічної політики держави є створення більш сприятливих умов для інвестиційної діяльності та підвищення рівня довіри з боку інвесторів.

З метою покращення інвестиційного середовища доцільно реалізувати комплекс заходів, серед яких:

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері інвестиційної діяльності як на державному, так і на регіональному рівнях, а також забезпечення її узгодженості з іншими законодавчими актами;

- запровадження ефективних механізмів податкового стимулювання для інвесторів, які здійснюють вкладення у стратегічно важливі галузі економіки;

- удосконалення механізмів функціонування спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку як інструментів активізації інвестиційних процесів;

- зниження рівня інвестиційних ризиків шляхом застосування дієвих інструментів державного регулювання та гарантування захисту прав інвесторів;

- підвищення конкурентоспроможності національної продукції через скорочення її матеріало- та енергоємності, впровадження сучасних технологій і покращення якісних характеристик.

Реалізація зазначених напрямів потребує системного підходу та координації дій на всіх рівнях управління. Одним із ефективних інструментів може стати розроблення та впровадження комплексної державної програми формування сприятливого інвестиційного клімату. Основною метою такої програми має бути стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів і держави загалом, зміцнення економічної безпеки країни, підвищення інвестиційної привабливості національної економіки та створення передумов для посилення конкурентних позицій України на світових ринках, зокрема у сфері агропродовольчої продукції.

Що ж стосується формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України, то, на нашу думку, такі складові механізму

державного регулювання ринку інноваційних інвестицій агропромислового призначення дозволять дати поштовх до якісно нового, інноваційного розвитку національного АПК:

1. Створення правових та економічних умов для ефективного функціонування підприємств з метою розвитку моделі мотивації до накопичення та використання власного капіталу для здійснення процесів інноваційних інвестицій шляхом встановлення міжгалузевих цінових паритетів, зниження процентної ставки за кредити, підвищення питомої ваги стратегій консервативної та помірної фінансової політики.

2. Створення платоспроможного середовища шляхом розвитку попиту на товари за допомогою збільшення частки заробітної плати у внутрішньому валовому продукті, збільшення розмірів пенсій.

3. Створення умов для залучення вільних грошових коштів населення до інвестування інноваційних проєктів шляхом розвитку механізмів акціонування, використання коштів фізичних осіб на депозитних рахунках у комерційних банках.

4. Створення умов для використання моделі мотивації, зорієнтованої на інвестиційні джерела юридичних осіб в Україні, шляхом залучення їх частки для здійснення інноваційно-інвестиційних проєктів, а також за допомогою створення інтеграційних комплексів і систем, включаючи й агропромислові фінансові групи.

5. Створення умов для розвитку і використання моделі мотивації з використання інвестиційного іноземного капіталу у фінансуванні інноваційних проєктів шляхом поліпшення інвестиційного клімату на різних рівнях: держави, галузі, регіонів, підприємств, оскільки інвестиційна привабливість в Україні дуже низька. Однак слід при цьому враховувати, що частка власного інвестування в загальному інвестиційному процесі має становити не нижче 80%.

6. Безпосереднє державне фінансування інноваційно-інвестиційних проєктів шляхом виділення бюджетних коштів на розвиток пріоритетних галузей, науки й освіти, реалізації соціально-економічних проєктів, програм малого та венчурного бізнесу, участь у спільних проєктах як за рахунок коштів централізованого, так і консолідованого бюджетів.

7. Реалізація моделі мотивації з використання інвестиційного капіталу спонсорських організацій для інвестиційно-інноваційного розвитку АПК.

8. Розвиток різноманітної та комплексної системи механізмів регулювання і саморегулювання інвестиційно-інноваційного процесу шляхом розвитку таких організаційних форм, як лізингові компанії, трастові компанії, кредитні товариства тощо [4, с. 96].

Отже, пріоритетним напрямком економічної інвестиційної політики нашої держави в цілому має бути обрано саме розвиток агропромислового комплексу країни. Тому що для такого рішення є й історичні передумови, й умови, і причини. Якщо звернутися до історії нашої країни, то можна бачити, що це історія розвитку аграрної держави. У нашій країні в наявності є найсприятливіші природні умови для розвитку аграрного виробництва. І, нарешті, причина – саме аграрний сектор, перш за все сільське господарство, має значний економічний потенціал, який сприяє розвитку не тільки самого аграрного виробництва, а й багатьох галузей промислового виробництва.

В умовах кризи проблема належного інвестування національного та регіональних АПК має вирішуватися не тільки на принципах самофінансування, залучення приватного, у тому числі іноземного, капіталу, але і за активної участі держави, що підтверджує досвід багатьох країн світу. Причому інвестиції мають бути інноваційними, тобто повинні вкладатися в сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів.

Державне регулювання інвестиційно-інноваційного процесу в АПК України на основі системного та комплексного підходу дозволить створити дієву систему умов забезпечення інвестиційного клімату в агропромисловому комплексі такого рівня, який дасть поштовх до його якісно нового, інноваційного розвитку. Вирішити цю проблему можна шляхом створення ефективного механізму державного регулювання ринку інноваційних інвестицій агропромислового призначення.

1.3. Особливості формування механізму регулювання інновацій в сучасних умовах

Економічне зростання провідних розвинених країн демонструє, що країна не може належним чином розвивати свою економіку (і не може досягти всіх переваг процесу інноваційного розвитку), якщо уряд не допоможе створити гарне поєднання державного втручання та ринків. Основною причиною невдачі цієї моделі є те, що розвиток ринкової економіки є безперервним циклом без кінцевої точки, тому вона ніколи не може повністю розвиватися без допомоги уряду. Державне регулювання відіграє важливу роль у структурах цих країн, допомагаючи розвивати ринки, і продовжує використовуватися в різних формах усіма цими країнами. Ефективне державне втручання може приймати кілька різних форм прямого та непрямого державного втручання, прикладами яких є фінансова політика, монетарна політика, податки, субсидії та політика зовнішньої торгівлі. Важливо зазначити, що в механізмі державного регулювання багатьох країн особливе місце займають антимонопольні закони, які розроблені для забезпечення оптимального поєднання монопольних регуляторних та конкурентних сил на ринку товарів.

На рис. 1.2 показано, як працює регулювання інновацій на ринку.

Як бачимо з рис. 1.2 механізм державного регулювання інновацій передбачає використання інструментів впливу. Вибір методів регулювання визначається конкретними економічними умовами, що складаються на даний час.

Рис. 1.3. Механізм регулювання інновацій в умовах ринку

Застосування в економічній політиці переважно прямих методів впливу на економіку звичайно здійснюється в часи нестабільності, кризових явищ тощо.

Поточний економічний стан України погіршується, і на цьому етапі свого розвитку уряд повинен використовувати активну роль в інноваційному процесі. Через це ми розглянули інші країни, які використовували державне регулювання інновацій, та успішні результати, яких вони досягли. В економічній літературі світ умовно поділяється на три групи держав відповідно до рівня втручання уряду в економіку країн.

Перша група включає такі країни, як, наприклад, Японія чи Франція, де уряд

активно формує та регулює економіку.

Друга група має переважно ринкову економіку, як це спостерігається як у Сполучених Штатах, так і у Великій Британії.

Країна номер три в групі обирає «проміжний варіант» із залученням держави до економіки, включаючи інноваційну політику. Держава розробляє як прямі, так і непрямі регуляторні акти для економіки.

М. Зубець та С. Тивончук стверджували, що пряме регулювання інновацій у ринковому середовищі здійснюється такими способами: прямі гранти на дослідження та розробки, що проводяться національними дослідницькими установами; та гранти на дослідження та розробки на основі контрактних програм [18, с. 14-16].

М. Зубець та С. Тивончук стверджують, що пряме субсидійне фінансування покриває 50 % усіх витрат на дослідження та розробки, і це фінансування безпосередньо стимулює інновації вперед. Державне регулювання інновацій на основі контрактів та програм передбачає надання як грошових, так і фізичних ресурсів для досліджень та розробок у відповідних проектах, і це робиться з детальними поясненнями цілей проведених досліджень, того, як вони будуть структуровані з часом, та загальних витрат на матеріали, обладнання, гроші та робочу силу для проектів. Фінансування надходить людям, які реалізують проект або програму, а не установі. [18, с. 15-16].

Серед найбільш поширених непрямих інструментів державного впливу на інноваційну діяльність важливе місце посідає вдосконалення податкової та амортизаційної політики. Рівень податкового навантаження безпосередньо впливає на підприємницьку активність, зокрема на готовність суб'єктів господарювання інвестувати кошти в інноваційні проекти та технологічне оновлення виробництва. Використання таких інструментів сприяє формуванню сприятливого економічного середовища, яке стимулює розвиток інноваційної діяльності як на рівні окремих підприємств, так і в масштабах національної економіки.

Вагомим чинником активізації інноваційних процесів у провідних країнах світу є розвиток сучасної інформаційної інфраструктури. Формування єдиного інформаційного простору забезпечує швидке поширення знань, доступ до результатів наукових досліджень, обмін технологіями та ефективну взаємодію між

учасниками інноваційного процесу. Саме тому інформаційна система розглядається як один із ключових елементів соціально-економічної інфраструктури розвинених держав.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що ефективна інноваційна політика повинна охоплювати всі етапи інноваційного циклу – від виникнення наукової ідеї та проведення досліджень до виробництва і комерціалізації інноваційної продукції. Такий підхід передбачає створення сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності, залучення інвестиційних ресурсів, розвитку інноваційної інфраструктури та підтримки суб'єктів господарювання, які впроваджують нові технології.

Для України особливо важливим є використання позитивного міжнародного досвіду у сфері державного регулювання інноваційної діяльності з урахуванням національних особливостей економічного розвитку. Практика багатьох держав підтверджує, що пріоритетна підтримка національної інноваційної системи сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки та забезпечує лідерські позиції у стратегічно важливих сферах діяльності.

У сучасній національній інноваційній системі держава виконує ключову координаційну функцію (рис. 1.3). Вона забезпечує підтримку фундаментальних наукових досліджень, сприяє створенню та впровадженню перспективних технологій, формує необхідну інфраструктуру та створює сприятливі інституційні умови для інноваційної діяльності бізнесу. У результаті відбувається поєднання науково-дослідного потенціалу з підприємницькою ініціативою, що створює основу для ефективної взаємодії науки, освіти, виробництва та ринку інновацій.

Державне агентство України з інвестицій та розвитку розробило «Концепцію розвитку Національної інноваційної системи України». Головною метою цієї концепції є забезпечення сприятливого середовища для вітчизняних виробників, що сприятиме підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності, покращенню добробуту населення та досягненню сталого економічного розвитку країни.

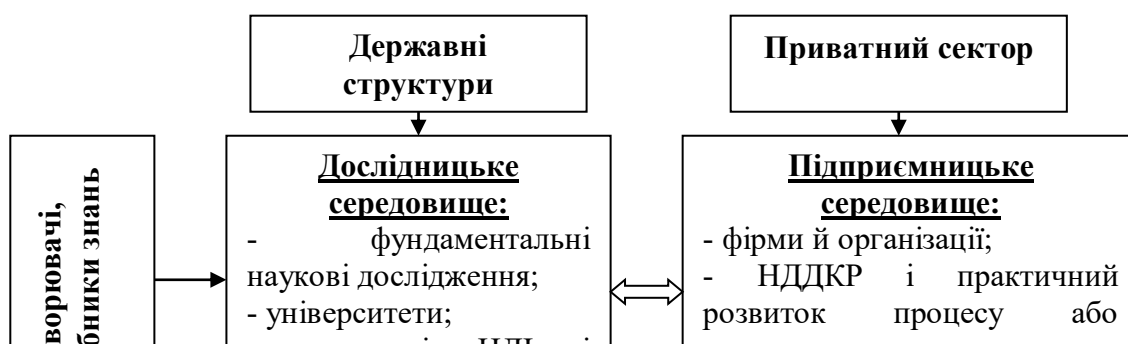

Рис. 1.3. Схема національної інноваційної системи

Досягнення цієї мети можливе завдяки технологічній модернізації національної економіки, а також підвищенню інноваційної активності українських виробників. Виробництво інноваційної продукції, а також передові технології та методи організації та управління господарською діяльністю.

У документі визначені основні принципи формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку НІС, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок упровадження трьох системних нововведень, а саме: ринкового підходу до організації інноваційної діяльності, результативність якої визначається отриманим прибутком, а не докладеними зусиллями; вимоги термінового переходу в державному управлінні інноваційною сферою від галузевих до функціональних засад; капіталізації інтелектуальної власності як механізму збільшення вартості основних фондів суб'єктів господарювання та стимулювання суспільства до розширеного відтворення інтелектуального капіталу нації.

За рахунок зазначених нововведень очікується підвищення ефективності діяльності суб'єктів, які створюють, поширюють і здійснюють комерційну реалізацію нових знань та технологій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УМОВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

2.1. Оцінка основних економічних факторів інвестиційної складової інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України

Аграрний сектор є однією з ключових складових національної економіки України, забезпечуючи продовольчу безпеку держави, формування значної частки валютних надходжень та створення робочих місць у сільській місцевості. В умовах глобалізації, цифровізації економіки та посилення конкурентної боротьби на світових аграрних ринках особливого значення набуває інвестиційно-інноваційна модель розвитку аграрного виробництва. Саме інвестиції виступають основою модернізації матеріально-технічної бази аграрних підприємств, впровадження сучасних технологій виробництва, розвитку цифрових рішень та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції.

Інноваційний розвиток аграрного сектору безпосередньо залежить від обсягів та структури інвестиційних ресурсів. Забезпечення стабільного надходження інвестицій дозволяє аграрним підприємствам здійснювати технічне переоснащення виробництва, впроваджувати ресурсоощадні технології, розвивати органічне виробництво та підвищувати ефективність використання земельних ресурсів. Водночас нестача фінансових ресурсів обмежує можливості реалізації інноваційних проєктів та стримує розвиток аграрного бізнесу.

Вихідним етапом оцінки інвестиційної складової інноваційного розвитку аграрного сектору є аналіз динаміки капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство України (2.1).

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить про нерівномірний характер інвестиційних процесів у вітчизняному аграрному секторі. Упродовж 2016–2018 рр. спостерігалось активне зростання обсягів капітальних інвестицій, що було пов'язано із покращенням фінансових результатів аграрних підприємств, збільшенням експортних поставок та розширенням доступу до кредитних ресурсів.

Таблиця 2.1

**Динаміка капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство
України у 2016–2024 рр.**

Рік	Капітальні інвестиції, млрд грн	Темп приросту, %
2016	50,5	—
2017	64,2	27,1
2018	66,1	3,0
2019	58,6	-11,3
2020	50,7	-13,5
2021	68,5	35,1
2022	50,2	-26,7
2023	56,8	13,1
2024*	63,4	11,6

*Складено за даними Державної служби статистики України та Міністерства економіки України [12; 13].

У 2019–2020 рр. відбулося скорочення інвестиційної активності, причинами якого стали уповільнення економічного зростання, погіршення кон'юнктури окремих аграрних ринків та наслідки пандемії COVID-19. Позитивна динаміка відновилася у 2021 р., коли обсяг капітальних інвестицій досяг максимального значення за досліджуваний період.

Повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 р. суттєво вплинуло на інвестиційну діяльність аграрних підприємств. Руйнування виробничої інфраструктури, окупація частини територій, порушення логістичних ланцюгів та зростання ризиків ведення бізнесу призвели до скорочення інвестицій майже на третину. Незважаючи на це, у 2023–2024 рр. спостерігаються ознаки поступового відновлення інвестиційної активності, що пов'язано із реалізацією державних програм підтримки аграрного сектору та міжнародною фінансовою допомогою.

Для визначення можливостей інноваційного розвитку аграрних підприємств важливим є аналіз структури джерел фінансування капітальних інвестицій (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Структура джерел фінансування капітальних інвестицій аграрного сектору
України у 2024 р., %**

Джерело фінансування	Частка, %
Власні кошти підприємств	71,4
Банківські кредити та позики	15,2
Державний та місцеві бюджети	6,3
Іноземні інвестори	2,8
Інші джерела	4,3

*Складено автором за даними Держстату України [12].

Наведені дані свідчать про домінування власних коштів підприємств у структурі фінансування інвестиційних процесів. Така ситуація характеризує високий рівень залежності інвестиційної діяльності аграрних підприємств від результатів їх господарської діяльності. Водночас частка зовнішніх джерел фінансування залишається недостатньою для забезпечення масштабної технологічної модернізації галузі.

Особливої уваги потребує аналіз прямих іноземних інвестицій як одного з важливих факторів інноваційного розвитку аграрного сектору (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка прямих іноземних інвестицій у сільське господарство України у 2016–2024 рр.

Рік	ПП, млн дол. США
2016	502
2017	586
2018	579
2019	621
2020	654
2021	776
2022	648
2023	601
2024	635

*Складено за даними НБУ, Мінекономіки України та статистики зовнішньоекономічної діяльності [28; 29; 34].

Як свідчать дані табл. 2.3, аграрний сектор України залишається недостатньо забезпеченим іноземним капіталом порівняно з його внеском у формування валового внутрішнього продукту та експортного потенціалу країни. Основними

стримувальними факторами залучення іноземних інвестицій є воєнні ризики, недосконалість судової системи, інфраструктурні обмеження та недостатній рівень страхування інвестиційних ризиків.

Разом із тим аграрний сектор продовжує залишатися одним із найбільш перспективних напрямів інвестування в економіці України. Це пояснюється наявністю значного земельного потенціалу, вигідним географічним розташуванням, високою часткою аграрної продукції в структурі експорту та поступовим впровадженням сучасних технологій виробництва.

Отже, проведений аналіз свідчить, що інвестиційна складова інноваційного розвитку аграрного сектору України характеризується позитивною довгостроковою тенденцією до зростання, незважаючи на значний негативний вплив воєнних дій. Основними джерелами фінансування інвестицій залишаються власні кошти підприємств, тоді як роль банківського кредитування та іноземного інвестування є недостатньою. Це обумовлює необхідність удосконалення механізмів державної підтримки інвестиційної діяльності, розвитку фінансово-кредитної інфраструктури та формування сприятливого інвестиційного середовища для впровадження інновацій в аграрному секторі економіки України.

Важливим індикатором ефективності використання інвестиційних ресурсів та передумовою інноваційного розвитку аграрних підприємств виступають фінансові результати їх діяльності. Саме прибутковість господарювання формує внутрішні джерела інвестиційного забезпечення, визначає можливості оновлення основних засобів, впровадження новітніх технологій та реалізації інноваційних проєктів.

У сучасних умовах фінансові результати аграрних підприємств залежать не лише від ефективності виробничої діяльності, але й від макроекономічної ситуації, кон'юнктури світових аграрних ринків, рівня державної підтримки, доступності кредитних ресурсів та наслідків воєнних дій (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні фінансові показники діяльності аграрних підприємств України у 2016–2024 рр.

Рік	Частка прибуткових	Фінансовий результат до	Рентабельність операційної
-----	--------------------	-------------------------	----------------------------

	підприємств, %	оподаткування, млрд грн	діяльності, %
2016	88,4	90,6	25,6
2017	86,7	68,9	23,5
2018	86,1	71,0	22,4
2019	83,5	93,4	19,3
2020	82,7	81,5	13,9
2021	86,8	125,4	20,3
2022	74,2	56,8	8,7
2023	79,6	73,5	11,2
2024*	82,4	88,1	14,6

*Складено за даними Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України [12; 40].

Аналіз показників табл. 2.4 свідчить, що впродовж 2016–2021 рр. аграрний сектор характеризувався високою прибутковістю та стабільними фінансовими результатами. Саме в цей період було сформовано значний обсяг власних інвестиційних ресурсів підприємств, що забезпечувало фінансування модернізації виробництва та впровадження інновацій.

Найбільш складним для аграрного бізнесу став 2022 рік. Внаслідок воєнних дій відбулося скорочення посівних площ, руйнування виробничої інфраструктури, блокування морських портів та зростання логістичних витрат. У результаті частка прибуткових підприємств знизилася більш ніж на 12 відсоткових пунктів порівняно з 2021 р., а рентабельність операційної діяльності скоротилася до 8,7%.

Разом із тим у 2023–2024 рр. спостерігається поступове відновлення фінансової стійкості аграрних підприємств, що стало наслідком адаптації виробників до нових умов господарювання, диверсифікації логістичних маршрутів та розширення програм міжнародної підтримки.

Одним із найважливіших факторів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств є доступність кредитних ресурсів. Для більшості сільськогосподарських товаровиробників кредитування залишається основним зовнішнім джерелом фінансування інвестиційних проєктів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка кредитування аграрного сектору економіки України у 2016–2024 рр.

Рік	Обсяг кредитів, млрд грн	Темп приросту, %
2016	55,4	–
2017	59,7	7,8
2018	67,3	12,7
2019	70,1	4,2
2020	78,5	12,0
2021	95,4	21,5
2022	98,1	2,8
2023	107,8	9,9
2024*	118,5	9,9

*Складено за даними Національного банку України та Міністерства аграрної політики України [28; 34].

Наведені дані свідчать про загальну тенденцію до зростання обсягів банківського кредитування аграрного сектору. Особливо активне збільшення кредитного портфеля спостерігалось у 2020–2021 рр., коли діяли державні програми фінансової підтримки аграрних підприємств, зокрема програма «Доступні кредити 5–7–9 %».

Після початку повномасштабної війни банки суттєво посилили вимоги до оцінки ризиків позичальників. Незважаючи на це, завдяки державним гарантіям та міжнародним фінансовим програмам вдалося уникнути різкого скорочення кредитування аграрного сектору. Це дозволило забезпечити фінансування весняно-польових робіт та підтримати інвестиційну активність підприємств.

Водночас високий рівень кредитного навантаження та значна вартість фінансових ресурсів залишаються стримуючими факторами реалізації масштабних інноваційних проєктів у сільському господарстві.

Важливу роль у розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств відіграє державна фінансова підтримка (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Обсяги державної підтримки аграрного сектору України у 2016–2024 рр.

Рік	Обсяг державної підтримки, млрд грн
2016	4,8
2017	5,5
2018	6,3
2019	5,9

2020	4,2
2021	4,7
2022	7,2
2023	8,1
2024	9,5

*Складено за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України [40].

Аналіз даних табл. 2.6 свідчить, що державна підтримка аграрного сектору залишається важливим інструментом стимулювання інвестиційної діяльності. Основними напрямками підтримки є компенсація вартості сільськогосподарської техніки, здешевлення кредитів, підтримка фермерських господарств, розвиток тваринництва та реалізація програм відновлення аграрного виробництва.

З початку війни допомога уряду стала набагато важливішою. Станом на 2022–2024 роки обсяг коштів, що виділяються на продовольчу безпеку, підтримку малих та середніх сільськогосподарських виробників та ремонт пошкодженої інфраструктури, значно збільшився. У контексті цього збільшення державного фінансування, аналіз виконання державних програм показує, що існують можливості для покращення способів розподілу державою своїх бюджетних коштів. Зокрема, кошти державних програм повинні бути більш доступними для малих сільськогосподарських виробників та фермерських господарств, які зазвичай не мають доступу до ринків капіталу.

Один зі способів, за допомогою якого ми зможемо побачити, що інвестиційна політика працює, – це подивитися на те, наскільки інноваційним залишатиметься сільськогосподарський сектор. Найновіші тенденції в сільському господарстві демонструють збільшення обсягу інновацій у сільському господарстві, включаючи: впровадження нових цифрових технологій, точне землеробство (тобто автоматизоване сільськогосподарське обладнання та/або робототехніка), використання дронів та супутникових технологій для моніторингу земель. Інновації є досить важливим фактором покращення продуктивності; вони допомагають виробляти більше, зберігати продукцію, зменшувати витрати та покращувати екологію виробництва. Хоча рівень інноваційної активності сільськогосподарських

підприємств в Україні нижчий, ніж в основних країнах Європейського Союзу, це головним чином пов'язано з низьким рівнем фінансування досліджень і розробок та обмеженими інвестиційними можливостями.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що інвестиційний аспект інноваційного розвитку в аграрному секторі України впливає з певного кола взаємопов'язаних економічних факторів, серед яких суттєве значення мають розмір капітальних вкладень, фінансові результати діяльності компаній, рівень кредитування, допомога державних органів та інноваційний розвиток корпоративних структур. Хоча військові дії негативно впливають на аграрний сектор, він продовжує розвиватися та залишається найпривабливішою сферою інвестування в економіку.

Для забезпечення ефективної підтримки сільськогосподарських підприємств в результаті інвестицій та інновацій необхідно комплексно вдосконалити державне регулювання, розвивати кредитно-фінансову інфраструктуру та впроваджувати сучасні виробничі технології. Як рівень інвестицій у підприємства, так і ступінь використання нових технологій безпосередньо впливали на їхню ефективність. Проаналізувавши динаміку капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарства України за період 2016–2024 років, ми виявили, що загальна інвестиційна активність за цей період демонструвала незбалансоване зростання. Роки з 2016 по 2021 рік можна вважати найактивнішим періодом капіталовкладень, коли спостерігалось послідовне зростання капіталовкладень у модернізацію виробничих потужностей разом із розширенням матеріально-технічної інфраструктури агробізнесу. Повномасштабний військовий напад Росії у 2022 році призвів до значного зниження рівня інвестицій через зростання бізнес-ризиків, пов'язаних із втратою виробничих потужностей, перебоями в ланцюгах поставок та зниженням інвестиційної привабливості сектору. Однак у 2023–2024 роках спостерігалися позитивні тенденції у відновленні інвестиційних процесів. Структура фінансування капіталовкладень показує, що основними джерелами інвестиційного капіталу продовжують залишатися власні кошти підприємств. Те, що понад дві третини, свідчить про величезну залежність керівництва від фінансових результатів

для здійснення інвестицій. Банківських позик, бюджетів та іноземних інвестицій насправді недостатньо для забезпечення достатнього капіталу для проведення масштабної технологічної модернізації сільського господарства. Динаміка прямих іноземних інвестицій показала, що, незважаючи на те, що сільське господарство є важливою галуззю для України, іноземні інвестиції не досягли економічного значення сільського господарства для економіки України загалом. Залишається низка обмежень щодо того, скільки іноземного капіталу надійде в цей сектор, включаючи війну, нечітку або не дуже безпечну економіку, інфраструктуру та недостатній захист інвесторів. Результати аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств свідчать про те, що прибутковість виробництва є одним з основних факторів, що визначають тип внутрішніх інвестиційних фондів, які може генерувати сільськогосподарський бізнес.

Сільськогосподарський сектор, незважаючи на складні умови, зберіг свою позицію фінансово стабільного сектору української економіки, що забезпечує основу для подальшого розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності та регулярного впровадження нових виробничих технологій. Важливим аспектом інноваційного майбутнього розвитку сільськогосподарських підприємств було виявлено надання кредитів. Розвиток банківського кредитування протягом останніх кількох років значно сприяв підтримці виробничих процесів та реалізації інвестиційних проєктів, але водночас продовжує обмежувати доступ до фінансових ресурсів через дорогі позики в поєднанні з дуже суворими критеріями кредитування. Крім того, державне фінансування є важливим фактором розвитку інвестиційної підтримки сільськогосподарського сектору. Результати дослідження показали, що впровадження численних програм субсидування обладнання та зниження процентних ставок, а також надання допомоги фермерам, а також розвиток тваринництва позитивно впливають на інвестиції в бізнес. Уряд повинен удосконалити механізми підтримки, спрямовані на малі та середні підприємства, забезпечуючи при цьому більшу ясність та доступність.

Також було підтверджено, що цифрові технології, включаючи аспекти точного землеробства та автоматизованого управління виробництвом, а також безпілотні

системи та сучасні інформаційно-аналітичні системи, пов'язані з розробкою нових продуктових лінійок сільськогосподарськими підприємствами. Інновації призводять до зростання продуктивності праці, зниження виробничих витрат та зміцнення конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Отже, дослідження показує, що для підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в Україні потрібен процес інвестування та інновацій, який би добре функціонував і включав би кошти компаній, банківські позики, державну допомогу, отримання коштів від інших країн та створення нових речей. Роблячи все це разом, буде створено основу для розвитку сільськогосподарської частини економіки України таким чином, щоб це було довготривале та зробило її більш конкурентоспроможною, поки Україна відновлюється після війни.

2.2. Аналіз можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода» Миколаївського району Миколаївської області

ПОСП «Свобода» є одним із сільськогосподарських підприємств Миколаївського району Миколаївської області, основним видом діяльності якого є вирощування зернових культур, бобових культур та насіння олійних культур. Підприємство функціонує з 2001 року та здійснює виробничу діяльність в умовах високої конкуренції на аграрному ринку України. Важливим елементом забезпечення його подальшого розвитку є формування ефективного механізму інвестиційно-інноваційного забезпечення господарської діяльності.

Для оцінки можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства доцільно проаналізувати основні фінансово-економічні показники його діяльності за 2023–2025 рр. та прогностні значення на 2026 р. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка основних фінансово-економічних показників ПОСП «Свобода» у
2023–2026 рр.**

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Прогноз 2026 р.
Дохід, грн	3 494 800	5 385 100	10 374 100	12 184 525
Темп зростання доходу, %	–	54,09	92,64	17,45
Чистий прибуток, грн	47 700	794 500	102 100	120 000*
Рентабельність, %	1,36	14,75	0,98	0,99*
Активи, грн	13 586 900	14 343 000	14 464 200	14 900 000*
Зобов'язання, грн	104 800	50 400	36 200	30 000*
Кількість працівників, осіб	4	4	4	4

*Розраховано автором на основі тенденцій розвитку підприємства.

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності підприємства.

Наведені дані свідчать про позитивну тенденцію зростання доходів підприємства. У 2024 р. порівняно з 2023 р. обсяг доходу зріс на 54,09 %, а у 2025 р. – ще на 92,64 %. Загалом за два роки дохід підприємства збільшився майже у три рази, що свідчить про розширення масштабів виробничої діяльності та підвищення ринкової активності господарства.

Особливо важливим є прогнозне зростання доходу у 2026 р. до 12,18 млн грн. Незважаючи на уповільнення темпів приросту до 17,45 %, підприємство продовжує демонструвати висхідну динаміку розвитку, що створює додаткові передумови для реалізації інвестиційних проєктів.

Разом із позитивною динамікою доходів спостерігаються суттєві коливання фінансових результатів діяльності підприємства. Якщо у 2024 р. чистий прибуток становив 794,5 тис. грн, то у 2025 р. він скоротився до 102,1 тис. грн. Це негативно позначилося на рівні рентабельності, який знизився з 14,75 % до 0,98 %.

Таблиця 2.8

Показники фінансової стійкості ПОСП «Свобода»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,992	0,996	0,998
Частка зобов'язань у структурі активів, %	0,77	0,35	0,25
Співвідношення активів і зобов'язань, разів	129,6	284,6	399,6

Джерело: розраховано автором за даними підприємства.

Результати розрахунків свідчать про надзвичайно високий рівень фінансової стійкості ПОСП «Свобода». Частка зобов'язань у структурі активів не перевищує 1

%, що свідчить про практично повну незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У 2025 р. на кожну гривню зобов'язань припадало майже 400 грн активів.

З одного боку, така ситуація характеризує високу платоспроможність та низькі фінансові ризики. З іншого боку, надмірно обережна фінансова політика може стримувати реалізацію масштабних інвестиційних проєктів через недостатнє використання кредитного потенціалу.

Для оцінки можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку важливим є визначення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Ефективність використання активів ПОСП «Свобода»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Дохід, грн	3 494 800	5 385 100	10 374 100
Активи, грн	13 586 900	14 343 000	14 464 200
Коефіцієнт оборотності активів	0,26	0,38	0,72
Рентабельність активів (ROA), %	0,35	5,54	0,71

Джерело: розраховано автором за даними підприємства.

Дані табл. 2.9 свідчать про суттєве підвищення ефективності використання активів підприємства. Коефіцієнт оборотності активів зріс із 0,26 у 2023 р. до 0,72 у 2025 р. Це означає, що кожна гривня активів генерує дедалі більший обсяг виручки.

Водночас показник рентабельності активів характеризується нестабільністю. Максимального значення він досяг у 2024 році (5,54 %), після чого у 2025 р. суттєво знизився через скорочення чистого прибутку.

Проведений аналіз дозволяє визначити основні можливості інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода»:

- стабільне зростання доходів створює передумови для формування власних інвестиційних ресурсів;
- високий рівень фінансової стійкості забезпечує можливість залучення банківського кредитування без суттєвого ризику втрати платоспроможності;

- зростання оборотності активів свідчить про підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу;
- прогнозоване збільшення доходів у 2026 р. формує сприятливі умови для впровадження інноваційних технологій у рослинництві.

Серед пріоритетних напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства доцільно виділити придбання сучасної сільськогосподарської техніки, впровадження елементів точного землеробства, використання систем GPS-моніторингу техніки, безпілотних літальних апаратів для моніторингу посівів, а також цифровізацію управлінських процесів.

Для більш ґрунтовної оцінки можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку ПОСП «Свобода» доцільно проаналізувати динаміку продуктивності праці та ефективність використання трудових ресурсів підприємства (табл. 2.10).

Дані табл. 2.10 свідчать про суттєве зростання продуктивності праці на підприємстві. За період 2023–2025 рр. дохід у розрахунку на одного працівника збільшився майже у три рази та досяг 2,59 млн грн. Це свідчить про високу інтенсивність використання трудових ресурсів та значний потенціал для впровадження сучасних технологій виробництва.

Таблиця 2.10

Показники ефективності використання трудових ресурсів ПОСП «Свобода»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 р. до 2023 р., %
Дохід, грн	3 494 800	5 385 100	10 374 100	296,8
Кількість працівників, осіб	4	4	4	100,0
Дохід на одного працівника, грн	873 700	1 346 275	2 593 525	296,8
Чистий прибуток на одного працівника, грн	11 925	198 625	25 525	214,0

Джерело: розраховано автором за даними підприємства.

Разом із тим прибуток на одного працівника має нестабільний характер. Після значного зростання у 2024 р. спостерігається його скорочення у 2025 році, що пов'язано зі зменшенням загального чистого прибутку підприємства.

Одним із ключових критеріїв оцінки інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання є аналіз структури капіталу та рівня фінансової автономії (табл. 2.11).

Отримані результати свідчать про винятково високий рівень фінансової незалежності підприємства. Значення коефіцієнта автономії протягом усього досліджуваного періоду перевищує нормативне значення 0,5 майже вдвічі. Це означає, що підприємство практично не залежить від зовнішніх кредиторів і фінансує свою діяльність переважно за рахунок власного капіталу.

Таблиця 2.11

Оцінка фінансової автономії ПОСП «Свобода»

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Активи, грн	13 586 900	14 343 000	14 464 200
Зобов'язання, грн	104 800	50 400	36 200
Власний капітал, грн	13 482 100	14 292 600	14 428 000
Коефіцієнт автономії	0,992	0,996	0,998
Коефіцієнт фінансової залежності	0,008	0,004	0,002

Джерело: розраховано автором за даними підприємства.

Подібна структура капіталу створює значні можливості для залучення додаткових інвестиційних ресурсів у формі банківських кредитів або фінансового лізингу без загрози погіршення фінансової стійкості господарства.

З метою оцінки перспектив інвестиційного розвитку доцільно проаналізувати прогнозні показники діяльності підприємства (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Прогноз розвитку ПОСП «Свобода» на 2026 р.

Показник	2025 р.	2026 р. (прогноз)	Відхилення
Дохід, грн	10 374 100	12 184 525	+17,45 %
Активи, грн	14 464 200	14 900 000	+3,0 %
Чистий прибуток, грн	102 100	120 000	+17,5 %
Рентабельність, %	0,98	0,99	+0,01 в.п.

Джерело: складено автором за прогнозними даними підприємства.

Прогнозні розрахунки демонструють збереження позитивної тенденції розвитку підприємства. Очікується подальше збільшення доходів та активів, що свідчить про наявність передумов для розширення виробничої діяльності. Водночас прогнозований рівень рентабельності залишається відносно низьким, що вимагає підвищення ефективності використання ресурсів та оптимізації виробничих витрат.

Особливу увагу слід приділити оцінці інноваційного потенціалу підприємства, оскільки саме інновації виступають головним чинником забезпечення довгострокової конкурентоспроможності аграрних товаровиробників (табл. 2.13).

Проведений SWOT-аналіз підтверджує наявність у ПОСП «Свобода» достатніх передумов для реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку. Підприємство має високий рівень фінансової незалежності, що створює можливості для залучення зовнішнього фінансування та реалізації інвестиційних проєктів без суттєвого ризику втрати платоспроможності.

Серед перспективних напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства доцільно виділити:

- придбання сучасної високопродуктивної сільськогосподарської техніки;
- впровадження технологій точного землеробства;

Таблиця 2.13

**SWOT-аналіз можливостей інвестиційно-інноваційного розвитку
ПОСП «Свобода»**

Сильні сторони	Слабкі сторони
Висока фінансова стійкість	Низький рівень рентабельності у 2025 р.
Відсутність значного боргового навантаження	Обмежена чисельність персоналу
Стабільне зростання доходів	Недостатня диверсифікація діяльності
Високий рівень автономії	Залежність від погодних умов
Можливості	Загрози
Впровадження технологій точного землеробства	Воєнні ризики
Залучення державних грантів та програм підтримки	Коливання цін на аграрну продукцію
Використання фінансового лізингу	Зростання собівартості виробництва
Цифровізація виробничих процесів	Кліматичні зміни

- використання систем GPS-навігації та автоматичного керування технікою;
- застосування безпілотних літальних апаратів для моніторингу посівів;
- впровадження цифрових платформ управління виробничими процесами;
- використання енергоощадних технологій та альтернативних джерел енергії;
- залучення грантового фінансування міжнародних програм підтримки аграрного сектору.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що ПОСП «Свобода» характеризується високим рівнем фінансової стійкості, позитивною динамікою доходів та сприятливими прогнозами розвитку. Наявний ресурсний потенціал підприємства дозволяє реалізовувати інвестиційно-інноваційні проекти, спрямовані на модернізацію виробництва та підвищення ефективності господарської діяльності. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню конкурентних позицій підприємства на аграрному ринку та забезпечить його сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА

3.1. Перспективи розвитку механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств

Державне регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрних підприємств є важливою складовою економічної політики України, оскільки саме аграрний сектор відіграє провідну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, формуванні експортного потенціалу та підтриманні економічної стійкості держави. У 2020–2025 рр. державна підтримка аграрного сектору здійснювалася через бюджетні програми, пільгове кредитування, грантові інструменти, компенсаційні механізми, підтримку фермерських господарств, розвиток садівництва, тепличного господарства, тваринництва та розмінування сільськогосподарських земель.

Особливістю досліджуваного періоду є те, що у 2020–2021 рр. державна політика була спрямована переважно на стимулювання модернізації виробництва, компенсацію вартості техніки, здешевлення кредитів та підтримку фермерства (табл. 3.1).

Починаючи з 2022 р., у зв'язку з повномасштабною війною, акценти державного регулювання змістилися на підтримку ліквідності аграрних підприємств, забезпечення посівних кампаній, збереження виробничого потенціалу, відновлення пошкоджених господарств та мінімізацію воєнних ризиків.

У 2020 р. було виплачено 4 млрд грн підтримки аграріям; у 2021 р. на підтримку АПК передбачалося 4,5 млрд грн; у 2024 р. для Мінагрополітики на пряму підтримку аграріїв було передбачено 1,081 млрд грн; у 2025 р. обсяг бюджетних програм підтримки сільгоспвиробників становив 6,011 млрд грн [2; 10; 11; 35; 36; 46].

Таблиця 3.1

Основні показники державної підтримки аграрного сектору України у 2020–2025 рр.

Рік	Обсяг / орієнтир державної підтримки	Основні напрями підтримки
2020	4,0 млрд грн	Компенсація вартості техніки, здешевлення кредитів, підтримка фермерських господарств, садівництва та тваринництва
2021	4,5 млрд грн	Класичні програми підтримки АПК, нові програми, підтримка меліорації, тваринництва, фермерства
2022	4,6 млрд грн на підтримку аграріїв; загалом 8,0 млрд грн на АПК	Пільгове кредитування, підтримка посівної, державні гарантії, стабілізація виробництва в умовах війни
2023	1,56 млрд грн державної підтримки та 420 млн дол. США міжнародної підтримки	Підтримка аграрних проєктів, фермерів, кредитування, грантові механізми
2024	1,081 млрд грн прямої підтримки аграріїв	Дотації для виробників, підтримка фермерських господарств, компенсація ЄСВ, пільгові кредити
2025	6,011 млрд грн	Тваринництво, агропереробка, гранти на сади й теплиці, розмінування сільськогосподарських земель, пільгові кредити

Джерело: складено автором за даними Міністерства економіки України, Мінагрополітики, Міністерства фінансів України та аналітичних матеріалів APD Ukraine.

Аналіз даних табл. 3.1 свідчить, що державна підтримка аграрного сектору у 2020–2025 рр. мала нерівномірний характер. У 2020–2021 рр. вона була зосереджена на традиційних напрямках стимулювання аграрного виробництва: компенсації вартості сільськогосподарської техніки, здешевленні кредитів, підтримці фермерських господарств, тваринництва, садівництва та виноградарства. У 2022 р. внаслідок повномасштабної війни ключовим інструментом підтримки стало пільгове кредитування, що дозволило аграрним підприємствам забезпечити проведення посівної кампанії та зберегти виробничу активність.

У 2023–2024 рр. бюджетна підтримка була обмеженою через значне навантаження на державні фінанси в умовах війни. Водночас зросла роль міжнародної допомоги, грантових програм та кредитних інструментів. У 2025 р. спостерігається збільшення обсягів прямої підтримки агросектору до понад 6 млрд грн, що свідчить про поступове повернення державної політики до активнішого стимулювання розвитку аграрного виробництва, агропереробки та інвестиційного відновлення.

Найбільш вагомим фінансовим інструментом державного регулювання у 2020–2025 рр. стала програма «Доступні кредити 5–7–9 %». Її значення особливо зросло після 2022 р., коли аграрні підприємства зіткнулися з дефіцитом обігових коштів, зростанням логістичних витрат, ускладненням експорту та підвищенням виробничих ризиків (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Кредитна підтримка аграрних підприємств за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» у 2022–2025 рр.

Рік	Кількість отримувачів	Обсяг пільгового кредитування, млрд грн	Особливості державного регулювання
2022	понад 34 тис. аграріїв	66,8	Кредити для посівної, державні гарантії до 80 %, підтримка ліквідності
2023	10,9 тис. господарств	44,5	Кредитування відновлення діяльності та поточних виробничих потреб
2024	8,75 тис. господарств	46,9	Підтримка мікро-, малого і середнього агробізнесу, кредити до 90 млн грн
2025	за 8 місяців — 35,8 млрд грн	35,8	Продовження пільгового кредитування аграріїв до 31 березня 2027 р.

Джерело: складено автором за даними Мінагрополітики, Міністерства економіки України, Верховної Ради України та Урядового порталу [1; 3; 24; 25].

Дані табл. 3.2 свідчать, що програма «Доступні кредити 5–7–9 %» стала ключовим механізмом фінансової підтримки аграрного сектору в умовах воєнної економіки. У 2022 р. аграрії залучили близько 66,8 млрд грн пільгових кредитів, що дало змогу частково компенсувати втрату доступу до традиційних джерел фінансування та забезпечити виконання виробничих циклів. У 2023 р. обсяг кредитування зменшився до 44,5 млрд грн, однак програма залишилася одним із головних джерел обігового та інвестиційного фінансування.

У 2024 р. за програмою було профінансовано 8 750 агрогосподарств на суму 46,9 млрд грн. Це свідчить про стабілізацію кредитної підтримки після першого шоку війни. У 2025 р. програма була продовжена, а аграрії за перші вісім місяців року залучили 35,8 млрд грн. Важливим регуляторним рішенням стало продовження максимального строку пільгового кредитування для аграріїв до 31 березня 2027 р.,

що підвищує прогнозованість фінансового планування та створює умови для реалізації довгих інвестиційних проєктів.

Окрім кредитної підтримки, важливе значення для інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств мають грантові програми. Вони спрямовані на підтримку нових виробництв, розвиток садівництва, ягідництва, виноградарства, тепличного господарства та агропереробки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні напрями державного стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств у 2022–2025 рр.

Напрямок підтримки	Зміст інструменту	Інвестиційно-інноваційне значення
Гранти на сади, ягідники та виноградники	Часткове фінансування створення нових багаторічних насаджень	Стимулює диверсифікацію виробництва та розвиток продукції з вищою доданою вартістю
Гранти на теплиці	Підтримка будівництва модульних теплиць	Сприяє технологічному оновленню овочівництва та цілорічному виробництву
Пільгове кредитування 5–7–9 %	Компенсація частини відсоткової ставки та доступ до дешевших кредитів	Підтримує обіговий капітал і фінансування інвестиційних проєктів
Компенсація вартості техніки	Часткова компенсація придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки	Сприяє модернізації матеріально-технічної бази
Розмінування земель	Бюджетне фінансування гуманітарного розмінування сільськогосподарських угідь	Відновлює виробничий потенціал аграрних підприємств на деокупованих і постраждалих територіях
Державний аграрний реєстр	Цифрова платформа доступу до субсидій, грантів і програм підтримки	Підвищує прозорість і адресність державної допомоги

Джерело: узагальнено автором за даними Державного аграрного реєстру, Мінагрополітики, Міністерства економіки України та програми «єРобота» [14; 15; 17].

З табл. 3.3 видно, що державне регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрних підприємств поступово переходить від традиційної моделі бюджетних дотацій до поєднання кредитних, грантових, цифрових та інфраструктурних інструментів. Особливо важливим є розвиток Державного аграрного реєстру, який спрощує доступ аграріїв до субсидій, кредитів і грантів та підвищує прозорість розподілу державної підтримки. Водночас грантові програми для садівництва і тепличного господарства мають чітко виражений інноваційний

характер, оскільки сприяють створенню сучасних виробництв, підвищенню продуктивності праці та формуванню продукції з більшою доданою вартістю.

Отже, у 2020–2025 рр. державне регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрних підприємств України трансформувалося під впливом воєнних, фінансових та інституційних викликів. Якщо у 2020–2021 рр. державна підтримка переважно орієнтувалася на модернізацію виробництва та компенсаційні механізми, то з 2022 р. її головним завданням стало збереження виробничої спроможності аграрного сектору. У 2023–2025 рр. поступово посилюється роль інвестиційних і відновлювальних інструментів: пільгового кредитування, грантів, підтримки агропереробки, розмінування земель та цифровізації доступу до державних програм.

Загалом державне регулювання у досліджуваній період мало стабілізаційний характер і було спрямоване на підтримку фінансової стійкості аграрних підприємств. Водночас для посилення інноваційного ефекту державної політики необхідно розширювати довгострокові програми інвестиційного кредитування, збільшувати фінансування технологічної модернізації, підтримувати впровадження точного землеробства, цифрових платформ управління виробництвом, енергоощадних технологій та агропереробних потужностей.

Реалізація стратегії інноваційного розвитку потребує управління не тільки на загальнонаціональному рівні, а й на рівні регіонів.

Концептуальна схема пропонованої нами регіональної системи управління інноваційним процесом представлена на рис. 3.1.

У цю систему мають бути об'єднані всі підприємства та наукові організації регіону. Вона повинна включати: 1) забезпечувальні форми управління науково-технічними програмами інноваційної спрямованості (планування, фінансування, ресурсне забезпечення, кредитування, стимулювання); 2) методи реалізації завдань цих програм (організаційні, правові, економічні, соціальні, політичні, психологічні).

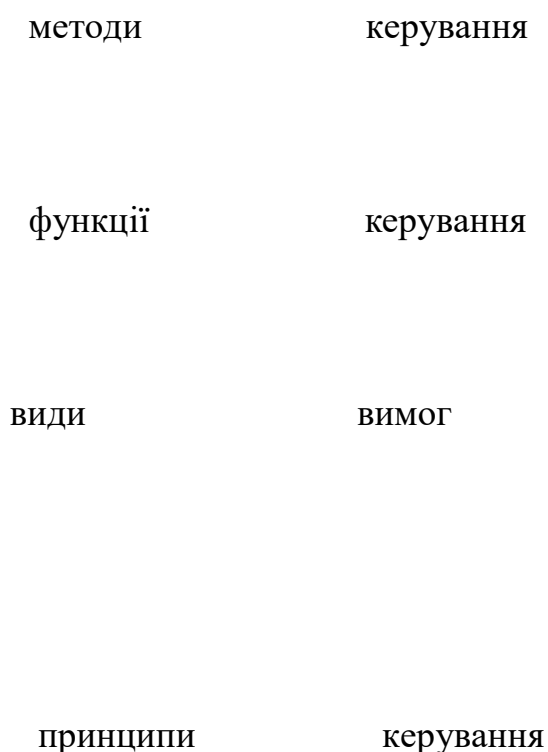

Рис. 3.1. Концептуальна схема регіональної системи управління інноваційним процесом

Отже, слід ще раз наголосити, що основна та критично важлива функція держави та державних коштів є життєво важливими для розвитку сільськогосподарського сектору економіки. Першим кроком, який може зробити держава, має бути перевірка державних витрат на сільськогосподарський сектор, щоб їх можна було використовувати більш ефективно.

Необхідно розпочати перегляд підходів до організації існуючих систем фінансування державної підтримки аграрного сектору та способів контролю за бюджетною дисципліною їх використання або реалізації. Привабливість такої державної підтримки сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що це

низьковитратний підхід. Шлях удосконалення державної підтримки сільськогосподарського виробництва охоплюватиме:

- удосконалення систем розподілу бюджетних коштів відповідно до розміру та показників ефективності підприємств;

- фінансування на основі добре організованих, зрозумілих, простих та чітких механізмів фінансування забезпечить швидший процес обробки;

- організація рівних можливостей для всіх сільськогосподарських виробників щодо доступу до державної фінансової підтримки, що буде забезпечено шляхом створення широкої мережі регіональних консалтингових служб, основною метою яких є надання додаткових ресурсів для підвищення професійних знань виробників, підвищення їхньої ефективності як в управлінні бізнесом, так і в розвитку сільських районів, а також підвищення професійної кваліфікації всіх сільськогосподарських виробників;

- посилені умови контролю за внутрішнім використанням коштів державного бюджету та підтримкою сільськогосподарського бізнесу в системі Міністерства аграрної політики та продовольства України як головного розпорядника бюджетних коштів та Міністерства фінансів України, починаючи з етапу планування витрат;

- планування та відповідне використання бюджетних коштів на підтримку сільськогосподарської галузі має здійснюватися на основі економічно обґрунтованих розрахунків з урахуванням нормативних витрат;

- використання глобальних знань для налаштування державного фінансування сільського господарства.

Проведений аналіз свідчить, що існуюча система державної підтримки аграрного сектору України поки що не забезпечує повною мірою потреби сільськогосподарських товаровиробників та потребує подальшого вдосконалення. У зв'язку з цим доцільним є вивчення та адаптація позитивного досвіду економічно розвинених країн щодо механізмів державного регулювання і підтримки аграрного виробництва (додаток В).

Досвід провідних країн світу демонструє, що державна підтримка аграрного сектору має комплексний та довгостроковий характер і реалізується через широкий

спектр економічних, фінансових, організаційних та інституційних інструментів. Узагальнення зарубіжної практики у сфері державного регулювання сільського господарства, інноваційної діяльності та венчурного фінансування дозволило визначити основні напрями підтримки аграрних підприємств в умовах ринкової економіки, які наведено в додатку Г.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що одним із ключових напрямів державного впливу є регулювання цінової ситуації на аграрному ринку. Необхідність такого втручання зумовлена специфікою сільськогосподарського виробництва та обмеженими можливостями ринкового механізму самостійно забезпечувати стабільний розвиток галузі. Висока залежність аграрного виробництва від природно-кліматичних умов, сезонність виробництва та значні коливання ринкової кон'юнктури обумовлюють потребу у використанні державних інструментів стабілізації цін і доходів товаровиробників.

У більшості розвинених країн система державного регулювання цін базується на застосуванні механізмів підтримки мінімального рівня цін, визначенні цінових орієнтирів та встановленні допустимих меж їх коливання. Такий підхід сприяє зменшенню ринкових ризиків для виробників та забезпечує передбачуваність умов господарювання.

Одним із пріоритетних завдань державної аграрної політики України має стати створення сприятливих умов для формування конкурентоспроможного аграрного виробництва. Основою такого розвитку є поглиблення спеціалізації та концентрації виробництва, модернізація матеріально-технічної бази підприємств за рахунок залучення інвестиційних ресурсів, впровадження сучасних технологій, підвищення продуктивності праці та зниження собівартості продукції.

Зазначені характеристики конкурентоспроможного виробництва свідчать про те, що найбільші можливості для реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів мають середні та великі аграрні підприємства, які володіють достатнім виробничим, фінансовим і кадровим потенціалом. Саме тому державна підтримка повинна бути спрямована насамперед на стимулювання модернізації виробництва, технологічного оновлення та інноваційного розвитку таких господарств, що дозволить забезпечити

зростання ефективності аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

3.2. Удосконалення системи інвестування інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора

Сталий розвиток економіки в умовах ринкових відносин значною мірою залежить від рівня інноваційної активності суб'єктів господарювання, оскільки саме інновації виступають одним із ключових факторів забезпечення їх конкурентоспроможності та довгострокового економічного зростання. Впровадження нових технологій, сучасних методів організації виробництва та управління сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств і зміцненню їх позицій на ринку.

Разом із тим рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, зокрема в аграрному секторі, поки що не відповідає сучасним потребам економіки. Такий стан зумовлений впливом комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів, серед яких особливе місце посідає недостатній рівень фінансового забезпечення інноваційних процесів [31, с. 135]. Важливу роль у формуванні фінансової бази інноваційного розвитку поряд із державною підтримкою відіграють інвестиційні ресурси. Саме тому підвищення ефективності фінансового забезпечення інноваційної діяльності аграрних підприємств безпосередньо пов'язане з удосконаленням механізму їх інвестування.

На нашу думку, система інвестування інноваційного розвитку досліджуваного підприємства – ПОСП «Свобода» – повинна являти собою послідовний процес, що охоплює етапи виявлення інноваційних потреб, формування інвестиційних проєктів, пошуку джерел фінансування, реалізації інноваційних заходів та оцінювання їх результативності. Взаємозв'язок і послідовність зазначених етапів доцільно представити у вигляді відповідної схеми (рис. 3.2).

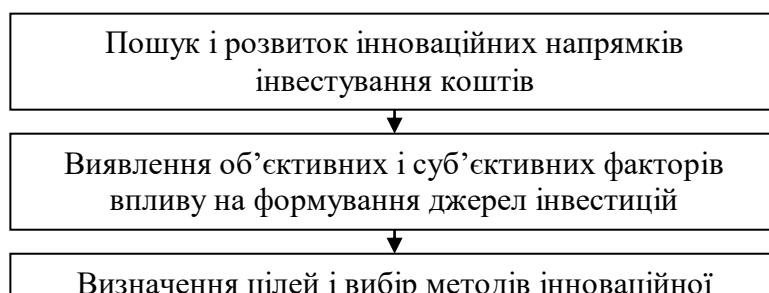

Рис. 3.2. Етапи системи інвестування інновацій в ПОСП «Свобода»

Сучасне ринкове середовище характеризується високим рівнем конкуренції та постійними змінами умов господарювання, що висуває нові вимоги до якості продукції, ефективності виробництва та рівня інноваційності підприємств. За таких умов особливого значення набуває діяльність керівництва щодо формування сприятливого внутрішнього середовища для розвитку інноваційної активності та реалізації перспективних інвестиційних проєктів. Основним завданням управлінського персоналу є створення умов для пошуку й упровадження інноваційних рішень, здатних забезпечити підвищення економічного потенціалу підприємства, зміцнення його конкурентних переваг та досягнення стабільного розвитку у довгостроковій перспективі.

До суб'єктивних факторів, які впливають на формування джерел інвестиційного забезпечення підприємства, доцільно віднести рівень готовності

персоналу та структурних підрозділів до сприйняття й реалізації інноваційних змін, ставлення керівництва до впровадження нововведень, особливості взаємодії між управлінським персоналом і трудовим колективом, наявність мотиваційних стимулів до здійснення інвестиційної діяльності, а також ступінь самостійності підприємства у прийнятті рішень щодо вибору пріоритетних напрямів інвестування.

Серед об'єктивних факторів особливе значення мають виробничо-ресурсний та організаційний потенціал підприємства, фінансові можливості потенційних інвесторів, стан та тенденції розвитку інвестиційного ринку, а також ефективність нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності. Останнє охоплює податкові механізми стимулювання інвестицій, фінансово-кредитні інструменти підтримки, умови мобілізації та залучення інвестиційних ресурсів, а також систему гарантій і захисних механізмів, спрямованих на забезпечення повернення вкладеного капіталу та мінімізацію інвестиційних ризиків.

У процесі функціонування системи інвестування інноваційного розвитку аграрного підприємства формується сукупність інформаційних потоків, які забезпечують взаємозв'язок між учасниками інвестиційного процесу, джерелами фінансування, об'єктами інвестування та механізмами державного регулювання. Узагальнену модель руху таких інформаційних потоків у системі інвестування інновацій на аграрному підприємстві доцільно подати у вигляді схеми (рис. 3.3).

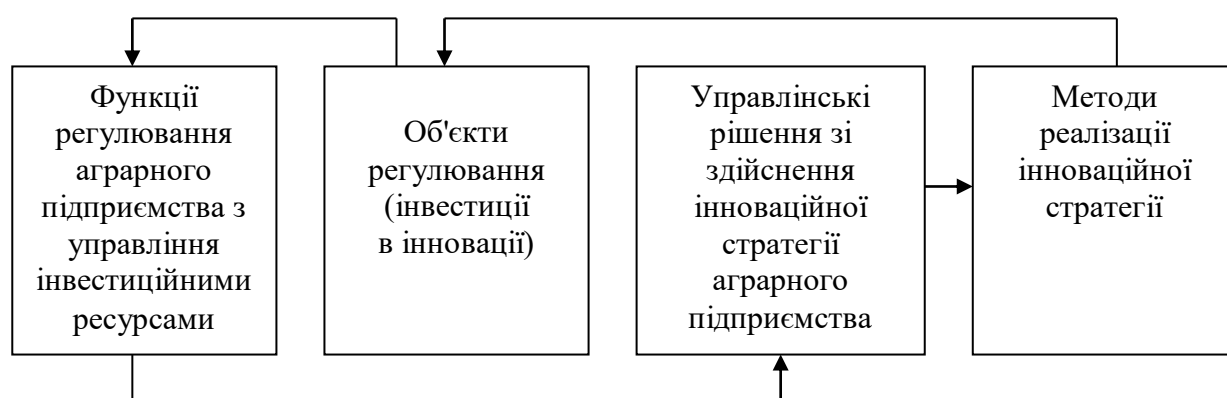

Рис. 3.3. Модель функціонування системи інвестування інновацій аграрного підприємства

Розроблення стратегії формування інвестиційних ресурсів є одним із ключових елементів фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрних

підприємств. Від ефективності цього процесу залежить здатність господарства своєчасно залучати необхідні фінансові ресурси для реалізації інноваційних проєктів та забезпечувати їх результативне використання відповідно до визначених цілей розвитку.

Формування такої стратегії передбачає послідовне виконання низки взаємопов'язаних етапів:

- визначення загальної потреби підприємства в інвестиційних ресурсах для реалізації інноваційних заходів;
- оцінювання можливостей забезпечення необхідного обсягу фінансування за рахунок власних, залучених та позикових джерел;
- вибір найбільш ефективних способів фінансування окремих інноваційних програм, проєктів та інвестиційних заходів;
- формування та оптимізація структури джерел інвестиційного забезпечення з урахуванням рівня ризику, вартості капіталу та фінансової стійкості підприємства [6, с. 38].

Уявлення про склад та структуру інвестиційних ресурсів аграрного підприємства надає механізм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, який відображено на рис. 3.4. Він демонструє взаємозв'язок між різними джерелами фінансування та напрямками їх використання у процесі реалізації інноваційних проєктів.

Рис. 3.4. Механізм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств

На нашу думку, ефективне управління процесом формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів є важливою передумовою підвищення результативності господарської діяльності аграрних підприємств. Рациональне поєднання власних, залучених та позикових коштів сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства, підвищенню ефективності використання капіталу та створенню сприятливих умов для впровадження інновацій. За умови цільового спрямування інвестицій на технологічне оновлення виробництва, цифровізацію процесів управління та модернізацію матеріально-технічної бази інвестиційна діяльність стає важливим фактором формування інноваційної моделі розвитку аграрного підприємства.

На думку В.М. Гончарова, А.А. Навроцького та О.А. Коломійцева, одним із найважливіших етапів формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів підприємства є обґрунтування критерію оптимізації, на основі якого приймаються управлінські рішення щодо вибору джерел фінансування та їх співвідношення [6, с. 77].

У сучасній економічній науці для визначення оптимальної структури інвестиційних ресурсів використовують різні підходи та критерії. Найпоширенішими серед них є:

- забезпечення максимального зростання вартості підприємства;
- досягнення найвищого рівня прибутковості або доходності діяльності;
- зміцнення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства;
- збільшення обсягів чистого грошового потоку;
- підвищення ефективності використання власного капіталу;
- зниження рівня фінансових та інвестиційних ризиків;
- мінімізація витрат, пов'язаних із залученням і обслуговуванням різних джерел фінансування;
- забезпечення нормативних значень показників фінансової стійкості, зокрема коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами та довгостроковими залученими ресурсами [6, с. 83].

На нашу думку, процес формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів аграрних підприємств потребує комплексного підходу, оскільки врахування лише одного критерію не дає можливості повною мірою оцінити ефективність прийнятих рішень. Під час вибору джерел фінансування доцільно враховувати міжнародний досвід управління інвестиційною діяльністю, сучасні тенденції розвитку світової економіки, макроекономічну ситуацію в державі, а також специфічні особливості функціонування аграрного сектору.

Особливо важливим є врахування сезонного характеру сільськогосподарського виробництва, значної залежності його результатів від природно-кліматичних умов, тривалого виробничого циклу та підвищеного рівня ризикованості аграрного бізнесу. Саме тому оптимізація структури інвестиційних ресурсів аграрних підприємств повинна бути спрямована не лише на максимізацію економічного результату, а й на забезпечення фінансової стабільності, інвестиційної безпеки та створення передумов для довгострокового інноваційного розвитку підприємства.

На нашу думку, першочерговим завданням будь-якого підприємства є

забезпечення стабільного формування прибутку, оскільки саме прибуток виступає основним внутрішнім джерелом фінансування його подальшого розвитку. Для аграрних підприємств ця проблема є особливо актуальною, адже рівень їх прибутковості безпосередньо визначає можливості залучення інвестиційних ресурсів та реалізації інноваційних проєктів. Саме недостатність фінансових результатів господарської діяльності часто стає головним стримуючим фактором інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору.

Крім того, в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів особливої ваги набуває підвищення інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Від її рівня значною мірою залежить здатність господарств залучати зовнішній капітал, необхідний для модернізації виробництва та впровадження інновацій.

Беручи за основу методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, запропоновані О.І. Гуторовим та К.М. Крамаренко, можна зробити висновок, що при формуванні оптимальної структури інвестиційних ресурсів доцільно орієнтуватися на такі ключові критерії:

- забезпечення максимального рівня прибутковості підприємства;
- зміцнення його фінансової стійкості;
- підвищення ефективності використання земельних ресурсів як основного засобу виробництва в аграрному секторі [9, с. 71].

Досягнення максимального прибутку передбачає обґрунтування такої виробничої програми підприємства, яка забезпечуватиме найефективніше використання наявних ресурсів та формування оптимальної структури продукції. У ринкових умовах аграрне підприємство, зокрема ПОСП «Свобода», повинно орієнтуватися насамперед на потреби ринку та існуючий попит на сільськогосподарську продукцію. Водночас формування виробничої програми має враховувати реальні можливості підприємства, включаючи наявний ресурсний потенціал, земельні угіддя, матеріально-технічну базу, трудові ресурси та обсяг доступних інвестиційних коштів.

Важливо враховувати й те, що сучасне економічне середовище характеризується постійним впливом інфляційних процесів, які безпосередньо

позначаються на формуванні та використанні інвестиційних ресурсів. У зв'язку з цим під час обґрунтування оптимальних управлінських рішень доцільно враховувати приховані (альтернативні) витрати використання ресурсів. Такий підхід дозволяє не лише оцінити вплив інфляції на ефективність інвестиційної діяльності, а й врахувати можливі альтернативні варіанти використання наявних ресурсів, що сприяє прийняттю більш обґрунтованих і економічно доцільних рішень щодо інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства.

3.3. Пріоритетні напрямки інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств України

Залучення інвестиційних ресурсів та забезпечення їх результативного використання належать до найважливіших завдань сучасного економічного розвитку. Вирішальне значення у цьому процесі має інвестиційний потенціал держави, окремих регіонів і суб'єктів господарювання. Як зазначає В.Г. Мацибора, саме рівень інвестиційного потенціалу та ефективність його використання формують основу економічного зростання аграрних підприємств і створюють необхідні передумови для розвитку національної економіки загалом [26, с. 63].

Аналіз наукових підходів до реформування аграрного сектору та подолання наслідків трансформаційних процесів свідчить про те, що найбільш перспективною моделлю розвитку агропромислового комплексу є інноваційний шлях. Саме інноваційна модель забезпечує можливість прискореного технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності. Крім того, вона створює сприятливі умови для розвитку малого і середнього аграрного бізнесу, розширення експортного потенціалу та інтеграції вітчизняного аграрного сектору у світовий економічний простір. Для України, яка володіє значним природно-ресурсним та виробничим потенціалом у сфері сільського господарства, реалізація такого підходу має особливе стратегічне значення.

Вивчення міжнародного та вітчизняного досвіду у сфері інноваційної

діяльності дозволяє визначити комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на активізацію інноваційних процесів у господарській практиці.

Важливим елементом інноваційної економіки виступають інноваційні підприємства, які являють собою сучасну форму взаємодії науки та виробництва. Їх діяльність ґрунтується на розробленні, освоєнні та впровадженні нових технологічних, організаційних, управлінських і фінансових рішень, створених за участю наукових установ, дослідницьких центрів та закладів вищої освіти.

Розвиток інноваційного підприємництва сприяє більш ефективному використанню наукового потенціалу країни та його адаптації до потреб ринкової економіки. Воно забезпечує практичне впровадження результатів наукових досліджень, створює умови для їх комерціалізації, формує конкурентне середовище та стимулює розвиток ринкових відносин у науково-технологічній сфері. Крім того, інноваційне підприємство прискорює процес впровадження новітніх розробок у виробництво, підвищує ефективність використання наукових досягнень та сприяє модернізації економіки.

Разом із тим успішний розвиток інноваційного підприємництва неможливий без належної підтримки з боку держави та інституцій ринкової інфраструктури. Важливими складовими такої підтримки є формування сприятливого інноваційного середовища, удосконалення механізмів фінансування інноваційних проєктів, розвиток венчурного інвестування, стимулювання співпраці між наукою і бізнесом, а також створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності. Лише за умови комплексної реалізації зазначених заходів можливо забезпечити сталий інноваційний розвиток аграрних підприємств та підвищити їх конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Значну роль у фінансуванні інноваційної діяльності відіграють позикові кошти: 1) кредити комерційних банків; 2) позикові кошти від розміщення облігацій інноваційного підприємства; 3) податкові кредити; 4) комерційні кредити постачальників матеріальних ресурсів при покупці цих матеріалів з відстроченим платежем; 5) лізинг.

Вважаємо, що активізувати інвестиційну діяльність в аграрному виробництві як на мікро-, так і на макрорівні можна тільки на основі планомірного і послідовного

управління інвестиційними ресурсами.

Тому планування, як показано на рис. 3.5, є одним з основних елементів у структурі організаційно-економічного механізму інтенсифікації інвестиційної діяльності аграрного виробництва. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств виступає як організація фінансово-грошових потоків і управління ними з метою найефективнішого використання задіяних інвестиційних ресурсів.

Механізм, наведений на рис. 3.5, відображає, зокрема, залежність аграрних підприємств від фінансово-кредитної системи, що зумовлено сезонністю сільськогосподарського виробництва та нерівномірністю надходження грошових коштів протягом року. У зв'язку з цим важливого значення набуває забезпечення раціонального співвідношення між власними та позиковими фінансовими ресурсами. Надмірна залежність від кредитів може посилювати фінансові ризики, тоді як недостатнє використання позикового капіталу обмежує можливості інвестиційного розвитку підприємства.

Рис. 3.5. Структура організаційно-економічного механізму інтенсифікації інвестиційної діяльності аграрного виробництва

Державна інвестиційна підтримка сільськогосподарських товаровиробників має бути спрямована насамперед на пріоритетні напрями аграрного виробництва, які

забезпечують підвищення продуктивності, технологічне оновлення та зростання конкурентоспроможності продукції.

Важливим джерелом формування інвестиційних ресурсів аграрних підприємств можуть виступати іноземні інвестиції. Водночас їх роль не варто переоцінювати. По-перше, в сучасних умовах складно очікувати значних обсягів надходження іноземного капіталу в аграрний сектор. По-друге, з позиції забезпечення економічної безпеки та збереження фінансової незалежності держави основою інвестиційного забезпечення мають залишатися внутрішні джерела фінансування. Навіть за умов сприятливого інвестиційного клімату провідне місце у структурі інвестиційних ресурсів доцільно відводити саме національному капіталу.

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується необхідністю забезпечення його конкурентоспроможності в умовах глобалізації світових ринків, цифрової трансформації економіки та післявоєнного відновлення держави. За таких умов важливого значення набуває формування ефективної системи інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрних підприємств, яка сприятиме модернізації виробництва, підвищенню продуктивності праці, раціональному використанню ресурсного потенціалу та зміцненню експортних позицій вітчизняного аграрного виробництва.

Результати проведеного дослідження свідчать, що основою підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств є впровадження інноваційних технологій за умови належного інвестиційного забезпечення. Саме інвестиції створюють фінансову основу для технічного переоснащення виробництва, цифровізації бізнес-процесів, розвитку агропереробки та впровадження сучасних методів управління господарською діяльністю.

Одним із пріоритетних напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств є впровадження технологій точного землеробства. Використання систем GPS-навігації, автоматизованого керування сільськогосподарською технікою, геоінформаційних систем (GIS), супутникового моніторингу посівів та агрохімічного картографування дозволяє оптимізувати використання земельних ресурсів, скоротити виробничі витрати та підвищити урожайність сільськогосподарських культур. За оцінками міжнародних досліджень, застосування елементів точного землеробства забезпечує зниження витрат

матеріальних ресурсів на 10–20 % та збільшення продуктивності виробництва на 15–25 %.

Важливим напрямом інноваційного розвитку аграрного сектору є цифровізація виробничих та управлінських процесів. Використання спеціалізованих програмних комплексів для управління земельним банком, контролю використання техніки, обліку виробничих ресурсів та фінансового планування сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень і зменшенню операційних ризиків. Особливого значення цифрові технології набувають в умовах обмеженого доступу до трудових ресурсів та необхідності оперативного реагування на зміни ринкового середовища.

Не менш важливим напрямом є модернізація матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Більшість господарств України продовжують експлуатувати техніку із високим рівнем фізичного та морального зносу, що негативно впливає на продуктивність виробництва та собівартість продукції. У зв'язку з цим необхідним є активне залучення інвестицій у придбання сучасних тракторів, комбайнів, посівних комплексів, систем зрошення та обладнання для післязбиральної обробки продукції (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Пріоритетні напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств України

Напрямок розвитку	Очікуваний результат
Точне землеробство	Підвищення врожайності та скорочення витрат ресурсів
Цифровізація управління	Зростання ефективності управлінських рішень
Модернізація технічної бази	Підвищення продуктивності праці та якості продукції
Розвиток агропереробки	Формування продукції з високою доданою вартістю
Енергоощадні технології	Скорочення виробничих витрат
Біотехнології та селекція	Підвищення продуктивності аграрного виробництва
Розвиток логістики та зберігання	Зменшення втрат продукції та підвищення її конкурентоспроможності

Особливого значення в сучасних умовах набуває розвиток агропереробки. Тривалий час український аграрний сектор орієнтувався переважно на експорт сировинної продукції. Така модель не дозволяє повною мірою реалізувати економічний потенціал галузі. Тому одним із пріоритетів державної політики та інвестиційної діяльності має стати створення нових переробних підприємств,

модернізація існуючих виробничих потужностей та розвиток ланцюгів створення доданої вартості.

Важливим напрямом підвищення ефективності аграрного виробництва є впровадження енергоощадних та ресурсозберігаючих технологій. Зростання вартості енергоносіїв та необхідність зниження собівартості продукції обумовлюють потребу у використанні альтернативних джерел енергії, енергоефективного обладнання та сучасних технологій управління енергоспоживанням.

Перспективним напрямом інноваційного розвитку аграрних підприємств виступає використання біотехнологій та досягнень сучасної селекції. Впровадження високопродуктивних сортів рослин, стійких до посухи та хвороб, використання сучасних засобів захисту рослин, біологічних препаратів та інноваційних кормових технологій дозволяє підвищити ефективність виробництва та покращити якість аграрної продукції.

Суттєве значення для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств має розвиток логістичної інфраструктури та систем зберігання продукції. Недостатній рівень розвитку складських приміщень, елеваторних потужностей та транспортної інфраструктури призводить до втрати частини виробленої продукції та зниження ефективності її реалізації. У зв'язку з цим важливими напрямками інвестування є будівництво сучасних логістичних центрів, овочесховищ, холодильних комплексів та зерносховищ.

Для забезпечення реалізації зазначених напрямів необхідне вдосконалення механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору.

Таблиця 3.5

Основні інструменти державної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств

Інструмент	Напрямок впливу
Пільгове кредитування	Забезпечення доступу до фінансових ресурсів
Державні гранти	Стимулювання інноваційних проєктів
Податкові стимули	Активізація інвестиційної діяльності
Компенсація вартості техніки	Модернізація матеріально-технічної бази
Підтримка агропереробки	Формування доданої вартості
Розвиток Державного аграрного реєстру	Цифровізація доступу до державної підтримки

Пріоритетними напрямками інвестиційно-інноваційного забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств України мають стати технологічна модернізація виробництва, впровадження цифрових технологій, розвиток точного землеробства, агропереробки, логістичної інфраструктури, енергоощадних технологій та біотехнологій. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств, зміцненню їх фінансової стійкості, збільшенню обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю та забезпеченню сталого розвитку аграрного сектору економіки України.

ВИСНОВКИ

Виконане в кваліфікаційній роботі дослідження дозволяє сформулювати такі висновки:

1. Проаналізовано соціально-економічну сутність інноваційного аспекту сучасного суспільного розвитку і показано, що рушійною силою сталого економічного розвитку є інновації на основі інвестування виробництва, у зв'язку із чим був узагальнений економічний зміст категорії «інновація». Інновація – це сукупність економічних відносин між господарюючими суб'єктами економічної системи щодо застосування новітніх конкурентоспроможних технологій, які істотно поліпшують структуру і якість виробництва продукції та соціальної сфери в сучасних умовах розвитку продуктивних сил суспільства у зв'язку з випереджальним зростанням науки в системі «наука – інновація – виробництво».

2. Досліджено механізм регулювання інновацій в умовах ринку та теоретично обґрунтовано необхідність державного регулювання інновацій у ринковій економіці. Доведено, що інвестиційний клімат в Україні не відповідає вимогам інвесторів і тому потребує вжиття заходів щодо його поліпшення. Для цього в кваліфікаційній роботі запропоновано здійснити низку цілеспрямованих заходів з розвитку механізму державного регулювання ринку інноваційних інвестицій агропромислового призначення, а також визначено шляхи реалізації запропонованих заходів.

3. Проведений аналіз можливостей залучення власних коштів підприємств, кредитів банків, прямих іноземних інвестицій як джерела формування інвестиційних ресурсів аграрних підприємств дозволив авторів зробити висновок, що кожен із зазначених елементів має певний потенціал і може успішно розвиватися. Але водночас жоден із цих ресурсів не в змозі забезпечити повноцінні відтворювальні процеси в аграрному секторі економіки України. Тому в сучасних умовах хронічного дефіциту інвестиційних ресурсів держава повинна здійснювати бюджетну підтримку і безпосередньо бюджетне фінансування підприємств АПК і, в першу чергу, саме сільськогосподарських підприємств. Причому пріоритетне

надання фінансової допомоги має здійснюватися стосовно тих господарюючих суб'єктів, які активно займаються інноваційною діяльністю.

4. Для вирішення найактуальніших проблем щодо державної підтримки аграрного сектора, які було виявлено в ході аналізу, визначено напрямки вдосконалення механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності підприємств аграрного сектора, а саме:

- вдосконалення чинного законодавства щодо державної підтримки АПК;
- удосконалення організації діючої системи фінансування державної підтримки АПК і методики контролю за виконанням бюджетної дисципліни при її використанні;
- зосередження державної підтримки, а також державної аграрної політики у цілому на фінансуванні сільськогосподарських підприємств, здатних забезпечити раціональне харчування населення, і створити конкурентні переваги країни на світовому аграрному ринку;
- адаптація зарубіжного досвіду у сфері надання державної підтримки аграрним підприємствам до умов господарювання в аграрному секторі України.

З метою посилення ролі держави у процесах наукового забезпечення і супроводу агропромислового виробництва на регіональному рівні розглядалися методологічні підходи до побудови регіональної системи управління інноваційним процесом.

5. Загальне завдання вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств потребує вдосконалення системи їхнього інвестування.

Для вирішення порушеного завдання процес функціонування системи інвестування інновацій на досліджуваному аграрному підприємстві (ПОСП «Свобода») був розділений на послідовні етапи, виділені найбільш проблемні з них і розроблені шляхи їхнього вдосконалювання. Зокрема, була приділена увага проблемі формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів підприємства, а саме була розглянута методика вирішення цієї проблеми для аграрного підприємства.

7. Розглянуто інвестиційно-інноваційне забезпечення діяльності підприємств аграрного сектору, яке передбачає:

- подальший розвиток механізму державної підтримки аграрного сектора економіки України;
- вдосконалення системи інвестування аграрних підприємств;
- формування організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку аграрного виробництва з урахуванням розвитку соціальної сфери.

На основі проведеного аналізу і викладених узагальнень щодо розгляду аграрного виробництва для України як однієї з базових, бюджетоформуючих галузей економіки, зроблений висновок, що подальший розвиток аграрної сфери потребує комплексного, системного, програмно-цільового підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрії у 2023 році отримали 78,8 млрд грн банківських кредитів [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245421.html (дата звернення: 15.02.2025).
2. Аграрний комітет підтримав розподіл державної підтримки аграріїв у 2021 році / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/bf55db41-0a47-480c-9b94-eec40c30> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Агровиробники зможуть продовжити пільгові кредити до 31.03.2027 [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/c22ade3c-f678-4a48-8dab-79fc4cdd0eac> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Бутова О. В. Інвестиційний фактор переходу до інноваційного розвитку АПК України. *Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. Економічні науки*. 2009. № 5. С. 92–97.
5. Гайдучкий П. І., Саблук П. Т. та ін. Аграрна реформа в Україні / за ред. П. І. Гайдучкого. Київ : ННЦ ІАЕ, 2005. 424 с.
6. Гончаров В. М., Навроцький А. А., Коломійцев О. А. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання : монографія. Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2006. 204 с.
7. Гончаров Ю., Касич А. Науковий потенціал як фактор розвитку інноваційно-інвестиційної системи України. *Економіка України*. 2007. № 3. С. 42–51.
8. Гудзь О. Є. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2022. № 7. С. 15–24.
9. Гуторов О. І., Крамаренко К. М. Оцінка інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 69–73.
10. Державна підтримка аграріїв у 2025 році [Електронний ресурс]. Інформаційний лист / APD Ukraine. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/1_Info_Brief_SP_ua.pdf (дата звернення: 15.02.2025).

11. Державна підтримка АПК на 2022 рік: детальний огляд [Електронний ресурс] // SuperAgronom. URL: <https://superagronom.com/news/14418-opublikovano-detalniy-oglyad-strategiyi-derjavnoyi-pidtrimki-agrariyiv-na-2022-rik> (дата звернення: 15.02.2025).
12. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2026).
13. Державна служба статистики України. Сільське господарство України : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2024. 235 с.
14. Державний аграрний реєстр : офіційний сайт [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dar.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
15. До 10 млн грн на сади і до 7 млн грн на теплиці: Мінекономіки відновлює грантову підтримку аграріїв [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/337d3abf-c8a5-467a-ad68-088b5d399892> (дата звернення: 15.02.2025).
16. Економіка аграрних підприємств : підручник / за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2021. 620 с.
17. «Робота : грантові програми для бізнесу [Електронний ресурс] // Портал Дія. URL: <https://erobota.diia.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
18. Зубець М., Тивончук С. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві : монографія. Київ : Аграрна наука, 2004. 192 с.
19. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика: підручник. Суми : Університетська книга, 2005. 234 с.
20. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку аграрного виробництва : монографія / за ред. М. Й. Маліка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2022. 396 с.
21. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки України : монографія / за ред. О. Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2023. 438 с.
22. Кулаєць М. М., Бабієнко М. Ф., Лайко П. А. та ін. Удосконалення інноваційної підприємницької діяльності. *Економіка АПК*. 2009. № 5. С. 76–87.
23. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2023. 368 с.

24. Майже 47 млрд грн отримали агрогосподарства за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» у 2024 році [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/maizhe-47-miliardiv-hryven-otrymaly-8-750-ahrohospodarstv-za-prohramoiu-dostupni-kredyty-5-7-9-v-2024-rotsi> (дата звернення: 15.02.2025).
25. Майже 67 млрд грн аграрії залучили за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики. URL: https://komagropolit.rada.gov.ua/news/main_news/74629.html (дата звернення: 15.02.2025).
26. Мацибора Т. В. Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону. *Економіка АПК*. 2008. № 9. С. 62–65.
27. Михайловська О. В. Світовий досвід державної підтримки інноваційних процесів. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 11. С. 101–110.
28. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2026).
29. Міністерство економіки України. Інвестиційна діяльність в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2026).
30. Могильний О. М. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки України. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 58–71.
31. Моргун О. В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності молокопереробних підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 2. С. 135–138.
32. Мочерний С. В. Політична економія : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 687 с.
33. Мочерний С. В., Симоненко В. К., Секретарюк В. В., Устенко А. А. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ : Товариство «Знання», КОО, 2000. 607 с.
34. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2026).
35. Огляд державної підтримки аграріїв у 2024 році [Електронний ресурс].

Інформаційний лист № 1/2024 / APD Ukraine. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/2024/Informaciinii_list_1-2024_ua.pdf (дата звернення: 15.02.2025).

36. Підсумки-2020: перезавантажено державну підтримку аграріїв / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=1defbf19-4c17-44c8-b2c1-51d56633cdde> (дата звернення: 15.02.2025).

37. Поручник А. М., Антонюк Л. Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід і проблеми становлення в Україні : монографія. Київ : КНЕУ, 2000. 172 с.

38. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.

39. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

40. Саблук П. Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Київ : ННЦ ІАЕ, 2022. 512 с.

41. Саблук П. Т. Основні напрями підвищення ролі аграрної науки в умовах трансформації агропромислового виробництва до ринкових відносин. *Економіка АПК*. 2005. № 9. С. 3–9.

42. Садиков М. А. Управління інноваційними процесами в аграрній сфері АПК : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.02.03. Київ, 2002. 30 с.

43. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. Київ : Мінагрополітики України, 2024. 86 с.

44. Тимощук Л. Інноваційне винахідництво та передумови його активізації в Україні. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 2. С. 31–36.

45. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями та механізми. *Економіка України*. 2006. № 2. С. 4–12.

46. У 2023 році передбачено 1,56 млрд грн державної та 420 млн дол. міжнародної підтримки аграрних проєктів [Електронний ресурс] // Media Center Ukraine. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/u-2023-rotsi-peredbacheno-1-mlrd-560-mln-grn-derzhavnoyi-ta-420-mln-dolariv-mizhnarodnoyi-pidtrimki-agrarnih-proyektiv-vseukrayinska-agrarna-rada/> (дата звернення: 15.02.2025).

47. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підручник. Київ : Кондор, 2006. 398 с.

48. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва. Київ : ННЦ ІАЕ, 2021. 320 с.

49. Яценко В. М. Формування та реалізація інвестиційно-інноваційного розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2004. № 12. С. 68–75.

50. FAO. The State of Food and Agriculture 2024. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. 289 p.

51. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. 412 p.

52. UkraineInvest. Foreign Direct Investment Strategy for Ukraine. Kyiv : UkraineInvest, 2024. 74 p.

53. World Bank. Ukraine Agriculture Sector Review. Washington, DC : World Bank Group, 2024. 184 p.

Додаток А

Таблиця А.1

Систематизація існуючих класифікацій інновацій

Ознаки класифікації	Види інновацій
1. Рівень новизни інновації	1.1. Радикальні (запровадження відкриттів, винаходів, патентів). 1.2. Ординарні (ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції).
2. Стадія впровадження інновацій (етап НТП):	2.1. Інновації, які впроваджуються на стадії стратегічного маркетингу.

- наукові; - технічні; - технологічні; - конструкторські; - виробничі; - інформаційні.	2.2. Інновації, які впроваджуються на стадії НДДКР. 2.3. Організаційно-технологічна підготовка виробництва. 2.4. Виробництво. 2.5. Маркетингова діяльність. 2.6. Сервіс який здійснює виробник.
3. Масштаб новизни інновацій	3.1. Інновації, нові у світовому масштабі (відкриття, патенти, винаходи). 3.2. Нові у країні. 3.3. Нові в галузі. 3.4. Нові для підприємства.
4. Галузь народного господарства, де впроваджується інновація	4.1. Інновації, створені (впроваджені) у сфері науки. 4.2. Інновації, створені (впроваджені) у сфері освіти. 4.3. Інновації, створені (впроваджені) в соціальній сфері (культура, охорона здоров'я, мистецтво). 4.4. Інновації, створені (впроваджені) в матеріальному виробництві (промисловість, будівництво, сільське господарство тощо).
5. Сфера застосування інновації	5.1. Інновації для внутрішнього застосування (у межах підприємства). 5.2. Інновації для продажу.
6. Частота застосування інновації	6.1 Разові інновації. 6.2. Інновації, які повторюються (дифузія).
7. Форма інновації	7.1 Відкриття, винаходи, патенти. 7.2. Раціоналізаторські пропозиції. 7.3. Ноу-хау. 7.4. Товарні знаки, торгові марки, емблеми. 7.5. Нові документи, які описують технологічні, виробничі, управлінські процеси, конструкції, структури, методи тощо.
8. Вид ефекту, отриманого внаслідок запровадження інновації	8.1. Науково-технічний. 8.2. Соціальний. 8.3. Екологічний. 8.4. Економічний (комерційний). 8.5. Інтегральний.
9. Тип інновації (сфера застосування)	9.1. Технічні і технологічні. 9.2. Організаційні й економічні. 9.3. Суспільні (позавиробничі).

Джерело: [47, с. 15-16].

Додаток Б

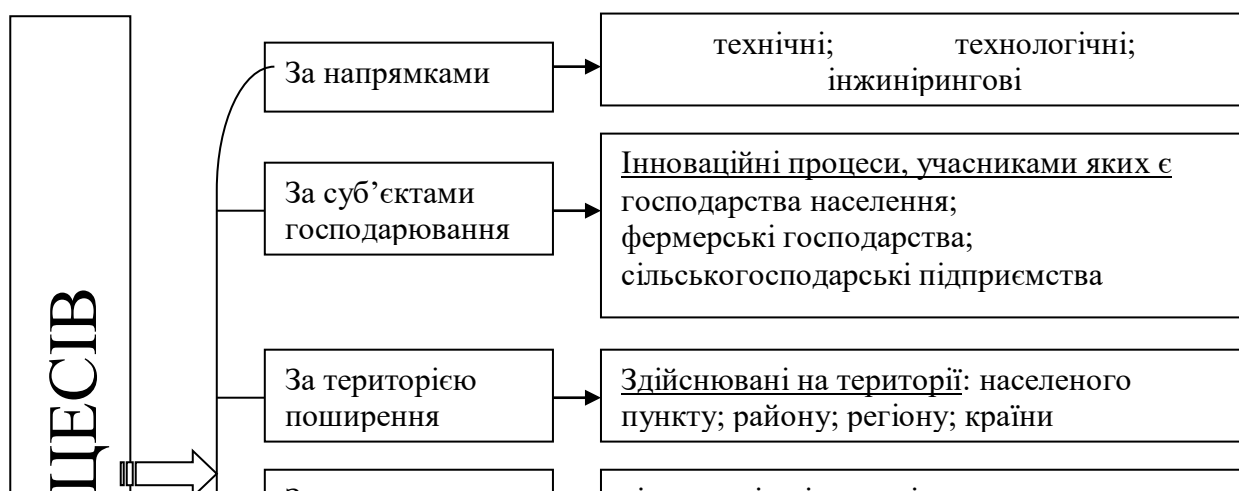

Рис. Б.1. Класифікація інноваційних процесів у системі АПК України*

* Джерело: [5, с. 330].

Додаток В

Таблиця В.1

**Міжнародний досвід державного регулювання інноваційної діяльності
і венчурного підприємництва**

Види пільг	Розмір
1	2
США	

1. Виключення витрат на НДДКР, пов'язаних з основною виробничою і торговельною діяльністю, із суми доходу, що оподатковується.	До 20%
2. Пільгове оподаткування венчурних фірм і фірм, які здійснюють НДДКР.	До 20% приросту витрат на НДДКР у порівнянні із середньорічним рівнем цих витрат за попередні три роки. До 20% витрат компаній на програми фундаментальних наукових досліджень, які виконуються університетами за контрактами з ними, відрахування з доходу, що оподатковується, вартості наукової апаратури й устаткування, що безкоштовно передається компаніям університетами й науково-дослідними організаціями.
3. Відсутній податок на оренду венчурних фірм.	—
4. Пільговий режим амортизаційних відрахувань.	Термін експлуатації обладнання до 3 років, а інших фондів – до 5 років.
5. Не підлягає оподаткуванню юридична форма ризикового капіталу.	—
6. Інвестиційний податковий кредит.	Зменшення податку на прибуток, встановленого в розмірі від 6% до 10% загальної вартості інвестицій в устаткування.
7. Зменшення податку на прибуток від організації із цінними паперами венчурних структур.	60% доходу не оподатковується взагалі, а 40% – оподатковується звичайною формою податків.
8. Адміністрація з питань малого бізнесу (А.М.Б.) гарантує повернення приватного капіталу, який вкладається у венчурний бізнес	До 90% приватного капіталу.
9. А.М.Б. надає субсидії венчурному бізнесу: - на розширення зовнішньоекономічної діяльності; - різні види управлінської допомоги.	- до 100 тис. дол. на 8 років; - до 1 млн. дол. на 25 років.

Продовження таблиці В.1

1	2
10. Федеральні відомства зобов'язані виділяти зі свого бюджету кошти на фінансування венчурного бізнесу.	Не менше ніж 1,25% свого бюджету.
Великобританія	
1. Зменшення податку на прибуток венчурних фірм.	Звичайний податок на прибуток – 35%, а для венчурних фірм – 25%.
2. Система страхування коштів, які надаються фірмам.	Гарантує повернення 70% середньотермінових позик, які надаються на 2 – 7 років.

3. Списання витрат на НДДКР на собівартість продукції (послуг).	Сума не обмежена.
4. Субсидії на проведення досліджень з розробки нових видів продукції або процесів.	75% затрат (не більше ніж 50 тис. фунтів стерлінгів) фірм, в яких зайнято до 50 чоловік.
5. Згідно з державними програмами щодо субсидування малим інноваційним фірмам відшкодовують витрати на нововведення.	До 50% витрат на нововведення.
Німеччина	
1. Дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідницького персоналу (не більше ніж 5 співробітників від кожної фірми), а саме: стажування у вузах, наукових інститутах, інших державних чи науково-дослідних організаціях.	На термін до 3 років.
2. Цільові безплатні субсидії підприємствам, які освоюють нову технологію.	Не більше 54 тис. марок для придбання і монтажу нового технологічного обладнання. До 900 тис. марок для впровадження удосконалень на термін до 3 років.
3. Оплата витрат на технічну експертизу проектів, оцінку можливостей патентування результатів проведення НДДКР.	До 80% витрат на інженерні та інші консультації.
4. Пільгові кредити фірмам, річний продаж яких не перевищує 300 млн. марок, які вкладають кошти в модернізацію підприємств, освоєння випуску нових товарів, а також у заходи, які стосуються раціонального використання енергії.	До 50% коштів, які вкладає власник
5. Пільгові кредити малим і середнім підприємствам, котрі вступають у промислову кооперацію з іншими фірмами.	До 100 тис. марок.
6. Пільгові кредити фірмам, які впроваджують електронно-обчислювальну техніку.	Строком на 15 років.

Продовження таблиці В.1

1	2
7. Субсидії малим і середнім фірмам для придбання майна з метою досягнення економії витрат енергії.	До 7,5% від вартості придбаного майна.
8. Дотації малим підприємствам на інвестування в НДДКР під час придбання патентів і рухомого майна, а також на час вкладань у нерухоме майно, яке буде використовуватися в НДДКР.	До 20% вартості придбаного чи створеного майна у рамках його вартості до 500 тис. марок.
9. Дотації малим і середнім фірмам на наукові дослідження чи розробку нової	30% от договірної чи контрактної суми проекту в межах 120 тис. марок на рік.

технології для виробництва продукції.	
10. Дотації підприємствам з кількістю зайнятих до 1000 чол. на науково-дослідних роботах, які виконуються за їх замовленням у навчальних і науково-дослідних закладах.	До 50% вартості робіт, але не більше 300 тис. марок.
11. Система страхування кредитів.	Гарантується приватним банкам 80% вартості позик на 15 – 23 роки.
12. Повне звільнення від податку фірм з обмеженою відповідальністю.	-
13. Прискорена амортизація.	10% від витрат виробництва нового обладнання.
14. Дотації наукомістким підприємствам, які діють не більше ніж 2 роки і нараховують не більше ніж 10 зайнятих.	75% витрат, пов'язаних зі створенням чи розвитком, але не більше ніж 750 тис. марок на одно підприємство.
15. Дотації комунальної власності, навчальним, науково-дослідним закладам, торгово-промисловим палатам на створення технологічних центрів.	75% витрат, які виникають на стадії планування і підготовки, але не більше ніж 200 тис. марок, а також на стадії безпосереднього будівництва центру, але не більше ніж 1,5 млн. марок.
16. Податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР.	До 7,5%.
Італія	
1. Пільгові кредити на технологічні нововведення (30% суми кредиту видається впродовж реалізації програми і до 20% на її завершальній стадії).	До 80% вартості проекту на строк до 15 років
2. Субсидії малим і середнім підприємствам видобувної і переробної промисловості на придбання і лізинг ЕОМ.	25% (32% для південних районів країни) від вартості ЕОМ.
3. Зменшення прибуткового податку.	До 50% витрат на НДДКР впродовж року. До 100% витрат на НДДКР (якщо результати досліджень не знаходять застосування на практиці) впродовж року.
4. Прискорена амортизація під час технічного переоснащення.	Окрім звичайних норм амортизаційних відрахувань, 45% вартості основних засобів (по 15% на рік), впродовж трьох років від моменту придбання.

Продовження таблиці В.1

1	2
5. Податкові пільги у разі придбання передової технології.	До 25% від суми інвестицій для підприємства із чисельністю зайнятих до 100 чоловік.
6. Зниження податкових платежів.	До 40 – 50% витрат на купівлю послуг, які сприяють придбанню нової технології залежно від розміру підприємства.
Франція	

1. Державні дотації організаціям, які займаються науково-дослідними роботами за контрактом.	До 50% суми витрат на проведення робіт за запитами малих та середніх підприємств.
2. Субсидії малим і середнім підприємствам.	До 50% витрат підприємств на наймання наукового персоналу (не більше ніж 175 тис. франків на рік).
3. Податковий кредит і приріст витрат на НДДКР.	25% приросту витрат компаній на НДДКР у порівнянні з рівнем минулого року.
4. Пільговий податок для нових компаній.	25% прибутку впродовж трьох років.
5. Не оподатковуються податками засоби, які вкладаються в ризиковані проекти.	-
Японія	
1. Пільговий податок на прибуток венчурних підприємств.	Звичайний податок - 42%, а у венчурних фірмах – 30%.
2. Податкова пільга на приватні інвестиції в НДДКР.	20%.
3. Отримання субсидій з державних фондів.	До 2 млн. ієн.
4. Пільгове кредитування венчурних фондів.	Під 5 – 6% річних.
5. Державна організація гарантує повернення фінансових коштів, які були вкладені у венчурний бізнес.	До 80% обсягів коштів.
Канада	
1. Субсидії на реалізацію проектів промислових досліджень.	До 50% витрат на заробітну плату науково-дослідницького персоналу.
2. Зменшення суми корпоративного податку.	На суму, еквівалентну частині приросту власних витрат фірми на НДДКР по відношенню до попереднього рівня.
3. Податковий кредит.	10 – 25% капітальних і поточних витрат на НДДКР залежно від масштабу корпорації та її територіального розміщення.

Продовження таблиці В.1

1	2
Бразилія	
1. Пільгове оподаткування.	Скорочення до 50% податку на прибуток на покриття витрат бразильських та іноземних компаній на наукові дослідження і розвиток технології в галузі мікроелектроніки.
	Звільнення продукції цієї галузі від 10–15%-го податку на промислові вироби.
	Скорочення на 1% податку на прибуток компаній, які інвестують капітал в

	національні фірми, пов'язані з виробництвом засобів інформатики чи розвитку технологій.
Ізраїль	
1. Дотації на проведення НДДКР.	50% витрат промислових компаній.
Австралія	
1. Податкові пільги на інвестиції в наукоємні галузі.	50% податку, встановленого для інших галузей.

Джерело: Сформовано за джерелами [27; 37].

Додаток Г

Рис. Г.1. Пріоритети державної підтримки аграрного сектора ринкової економіки